

SECTIO PRIMA.

castellanus noster doloribus mortis vexatur? Cucurrit Author, & ait: Ne castellane dubites, Arbitror. n. q. non inuento hic Summo Pōt. Deus voluerit me hodie tecum moram trahere. Tunc ægrotus, disponite inquit hodie pro sepultura, quia non possum plus talia dira pati/ideo hodie terre mandetis corpus meum. Tunc puluere3 huius vnicornu author disposuit cum nuce muscata, & vino calido videlicet fragrati, & electo. Dum igitur Author ab Auditore expe/ctatus, anteq3 prandium terminaret, delatum est nouum / q. iam sanus castellanus esset. Qui indutus arcem exiuit. ibiq; secus por/ram sedens. visq; Authore, reperens clamabat. Miraculum. vñ etiam Idem / Episcopo castri lras misit, quas, & tunc Max. Pōt. Paulus Tertius legere audiuit. Hoc igitur vnicornu tot virtutes cō/tingit, que non possunt explicari sermone, & nempe pro Regibus Antidotum. vt Sectione vltima / suo loco dicetur. Quod semper ab illa factura de Arsenico iam narrata, & quam passus fuerat cū germano / semper tanquam suum Beazar secum defert. Quia Igitur in manibus sedet ipsius Authoris, est q; difficillimum vt possit inueniri / qz maxime dum necessitas vrget. Idcirco de illo volēribus Csi alibi dictū vnicornu non inuenitur. Libera manu propinabitur. Nam mandatum a Deo habetur / vt sacre tradunt litere / vbi dicta/ tur. Mandauit Deus vnicuiq; de proximo suo.

De vnicor.
nu. & ali.
vide scilicet
p. 4. cap.
p. 10.

DE MONETA

RVM POTESTATE SI

MVL ET UTILITATE LIBEL

lus aureus , autore Gabriele Biel.

Accessit eiusdem argumenti Materia, ex libello Ioan
nis Aquilæ consultissimi Iurium Doctoris,
quem quidem ad praxin mire utilem
olim conscripsit.

Item de ualore Numismatum priscorū secūdum Mo
netam Nurenbergeñ. autore Bilibaldo
Pirckeymhero.

Adiecta est quoq; epistola nuncupatoria
de Nouatione Monetæ.

ERV DITO IVI

VENI THEOBALDO SPEN-
GELLIO MOGVNTINO, IVRIVM STV
dijis addictissimo suo, Ioannes Virdungi-
us Regaulensis, S. D.

Veruntur Theobalde passim de uictus
rerumq; necessariarum omnium caritate,
quando dono quodã tamen diuinæ pro-
uidentiæ sat largos annuatim è terra pro-
uentus habeamus. Queruntur certe non frustra, nam
triplo uenduntur omnia, & pluris locant operas su-
as opifices, quàm æquitas ferat. Agrum si colendum
mercenario locaueris, plus iacturæ & sumptuum face-
re penè oportet, quàm spei est ad commodum ex cul-
tura percipiendum. Tam non facile horum expleue-
ris hodie rapacitatem. Miretur aliquis, unde hæc cala-
mitas. at desinet mirari is, ubi expenderit rerum hu-
manarum hanc esse conditionem, ut quæ optimis eti-
am sunt instituta rationibus, cursu quodã suo, ac im-
petu prolabantur in deterius. Numismatum æstin-
tio & norma recte olim atq; ordinè constituta, & à lu-
ris conditoribus approbata fuit. Quæ si hoc quoq;
tempore in commercijs & contractibus extaret, pror-
sus nihil dubitarim, quin Annonæ rerumq; aliarum
caritas

caritas sese esset remissura. Est enim omnino magna
uis in monetæ constitutione, quam animo cernere re-
ctius, quàm oratione depingere possum. Qui uitam
in turba & negotio positam habent, suo tacti malo
intelligunt, quâta Tyrannide grassentur in frequen-
tibus emporijs Monopole, dum aliorum numisma-
tum precia intendant, aliorum remittant. neq; ita ac-
curate unquam supputasti domi, ut profectus ad mer-
catum, ratio tua cum illorum quadret æstimatione.
Et sunt interim tamen qui magnificos istos scenera-
tores tanquam dignos laudent, quibus cum Summi
Reges & Principes, Literis, Muneribus, & omni of-
ficio certent. Nemini ego suam inuideo laudem, ue-
rum illud odi pessime tamen, quod inuisis & fordi-
dis istis lucri aucupibus tantum indulgeatur. Quid
obsecro publicam æquæ perturbauit tranquillitatē
in Germania, atq; hæc est aggrauatio? Exterminarūt
legitimam Imperialium electorū monetam, suamq; ma-
gis accisam & arrosam quandam, hoc est, iniquioris ma-
teriæ & ponderis inuexerunt. An hoc quis iure non
infectetur? Argentei hi, quos stulta uoce Bacios ap-
pellant, ad Rhenanam comparati pecuniam, duode-
cim uix Numulos implēt, neq; integriores sunt, suo
in genere Numi Vallenſes. Et paucos ante annos,
quando moneta nondum ex ueteri æstimatione &
pōdere decidisset, ualebat Aureus uiginti sex Albis,

EPISTOLA NVNCVPATORIA.

nunc per Harpyias monopolij's nationis nostræ succum & sanguinem exuentes, didicit etiam imminutus ualere triginta duobus. Dixerit aliquis, non ita multum referre, siue minoris, siue pluris Aureus ualeat, dummodo publica ac definita eius maneat æstimatione. Ego uero aio illum, quisquis tandem ita sentiat, desipere. Longe aliter siquidem iudicant Docti in abaco ratiocinatores, quorum quanto quisq; in hoc negotio est peritior, tanto magis ueneratur, & prædicat maiorum nostrorum prudentiam. Qui quoniam unice respexerunt ad hoc, quod ex usu & luculento Reipublicę commodo est, ipsum, uti dicitur, punctū in appreciandis hīsce metallis attigerunt. Hodie cum in tantum à modo discedatur, uiliioresq; cudantur nummi, planè necesse est alimenta mercesq; adeo omnes precio suo accrescere. Neq; est igitur ut aurea iterum reditura tempora speres, nisi ad prioris seculi regulā moneta adigatur. Coherceat deniq; & libido eorū, qui terræ & maris opes ad se solos, ceu nubes Cæcias, trahunt. Quod si hæc, Theobalde, audacius dicere uideor tibi, audias uelim Politices scientissimos illos, q̄s ipse hac de re audiui, uiros profecto in multo & arduis Germanici Imperij negotijs iactatos. Aut si libet scripti iuris pete autores tuos, inter quos & si fortasse in harena hac parum sunt pleriq; exercitati, pecuniariam rem tamen ipsam omnes incorruptam debere

debere esse statuunt. Possunt autem uaria in hoc rerum genere accidere, de quibus omnibus Legū Conſulti pronunciant. His diebus dum ſchedas quaſdā Iacobi Curionis amici mei, excuterem, duos huius argumenti reperi libellos, quos cum auide prælegiſſem, dignos putauī, ut nomini tuo inſcripti per me lucem uideant. Diſputant enim de officijs ad negociationem circa monetam pertinentibns, & locos cōplures ex Legum uoluminibus adducūt, hoc tempore cognitu non inutiles. Quod uero tibi dedicantur, factum eſt nō alio conſilio, quàm ut illi ipſi commendabiles fiāt Iurium diſciplinæ in Schola hac Moguntina deditis per te Theobalde, quem omnes ſcimus mirifice incēſum eſſe ſtudio cognoscendi Iuris eius, quod in bona Europæ parte regnat. Bene uale, operamq; hanc qualemcunq; meam boni conſule. Moguntiaē in Algeſhemico. Anno M. D. XLI. Mēſe Septembri.

A 3 De

DE MONETA

RVM POTESTATE ET VTI-

LITATE LIBELLVS, AVTORE DO
ctissimi uiri Gabrielis Biel,

QVÆSTIO.

Vtrum monetam falsificans, mutans, falsam pro uera, uel minus ualentem pro bona expendens, aut de loco, ubi minus æstimatur, ad locum, ubi plus ualet transferens, peccet mortaliter, & teneatur ad restitutionem?

Ex necessitate, numismatis usus inuentus est.

PRO dicendorum intelligentia, primum omnium animaduertendum uenit, quòd secundum Philosophum 5. Ethicorum, cap. 9. & 1. Politicæ: Numismatis usus, est ex necessitate inuentus. Cum enim res adintricem immediate commutari non possunt, homines autem sine earum commutatione (pro eo quòd non omnibus omnia necessaria abundant) sustentari non possint, præsertim in tanta multitudine hominum: Tum propter distantiam locorum, in quibus consistunt res commutandæ, & difficilem earum transportationem: Tum propter distantiam temporũ futurorum, quo res sine sui corruptione seruari non possunt: Tum ex multiplici hominum indigentia, ppter quã necesse est rem cõmutandã esse in multa diuisibilem, ut multa necessaria per eam à diuersis cõparentur: Tum ex quorundã cõmutabilũ indiuisibilem ad hominum

num utilitatē magnum ualorem, ut sunt equi, domus &c. & ita de pluribus alijs. Ideo necesse fuit inuenire medium ali-
 quod, quantitate paruum, ut eius detractio, siue diminutio fa-
 cile perpendatur, & de loco ad locū trāseratur, Charactere
 Principis, uel auctoritatē habētis, insignitū, Ne si quilibet mo-
 netaret, ualor eius uariaretur, nec dinosceretur aut falsificare-
 tur, et hoc æqualitas in cōmutatiōibus nō seruaretur. Pon-
 dere certum, ut preciū eius sit certū, sine corruptione permā-
 suū, ut sit futuræ prouisioni aptū. Materia preciosum, ut mul-
 tus ualor posset in paruo loco reponi, & facile de loco ad lo-
 cum transportari. In plura minora secundū ualorē diuisibile,
 ppter indigētes multis reb9 parui precij. Tale autē est Numif-
 ma, uel ex sui natura, uel hominū instituto ad humanam indi-
 gentiā relato. Quanto em̄ re aliqua plus indiget humana ne-
 cessitas, tāto plus ualet, & ualor precij crescit, & ideo secundū
 relationē numismatis & cōmutabiliū ad indigētiā humanā,
 numisma est certa mensura omniū cōmutabiliū & uenaliū.

Numisma
est apū me-
dij & men-
sura com-
mutabiliū.

Secundo notandū, quōd moneta tribus modis
 falsari potest, secundū quōd tria sunt de substan-
 tia monetæ, scilicet materia metallata, quātitas
 ponderis, & publica forma, ut dicit Panor. in c.
 quanto, de iureiur. & est etiā in glo. eiusdem c.

Moneta tri-
pliciter fal-
satur.

Et in quolibet horū cōmitti potest falsitas. In substantia, quia
 nō seruatur liga legitima. Liga, id est, species mixturæ uel gra-
 dus metalli, ppter admixtionē uilioris materiæ, aut materia
 consueta in quantitate excessiua. In pondere, quia nō habet
 legitimū pondus. Pro quo notandū, q̄ tantū debet esse p̄odus

Liga.

in numismate, quantū fuit in materia de qua moneta est fa-
 bricata, saltem deductis expēsis & labore, secundū Inno. licet
 nō secundū Barr. secundū quem expense debent solui de pu-
 blico. Motiū Innocentiū est, q̄a nemo suis expēsis tenetur ea
 facere

An moneta
expensis au-
dientis, an
de publico
sit audēdas

facere. Et hæc opinio Innocenti j cōmuniter tenetur, ut uult Angelus in Sumā in uerbo Falsarius, qd sic intelligo. Pondus legitimū, est pondus cōsequens quantitatē substantiæ, p tali numismate iuste determinatū. Gratia exēpli: Si pro floreno determinetur aurū ponderās drachmā, quæ est octaua pars uncia, tunc florenus falsus est ex pondere, si non habet quantitatē aurī ponderantē drachmā. Vnde cū pondus sequitur naturaliter quantitatē substantiæ rei, & quantitas substantiæ nō distinguitur à substantia, ergo falsificatio pōderis est diminutio substantiæ, siue hæc fiat p rasurā monetæ, siue subtilius p aquā artificialē corrosiuā, aut alio modo difficile uisu apprehēnsibili. Est autē determinatio ponderis iusta, quādo determinatur pōdus tantī ualoris, p moneta, quāti est pondus materiæ eius nō monetatæ. Ita qd tantū debet ualere moneta ex pōdere, quantū ualere sua materia nō monetata, & nō plus, saltē deductis expensis monetādi, ut supra dictū est. In forma cōmittitur falsitas, quādo mutatur nomē, signum, aut imago eius, qui moneta uis. Vnde habēs auctoritatē monetādi, præfigit certā formā monetæ, imaginem aliquā, circumscriptiōnem, aut aliqd signū. Et si aliqd huius formæ præfinitæ omititur, aut aliqd additur, moneta in forma falsificatur. Est autē forma monetæ quædā testificatio ueritatis & iusticiæ ipsius monetæ, qd scilicet sit ueræ substantiæ, & iusti pōderis, ut dicit Vuilhelmus Orem in suo tractatu de moneta. Vnde frequenter in moneta Christianorū Principū uel Comitātū ponitur imago Dei, uel alicuius Sācti, & nomē eius, aut signū crucis, qd antiquitus fuit institutū in testimoniū ueritatis monetæ, in materia & pōdere. & subdit: Si ergo Princeps sub ista inscriptione mutet materiā, siue pondus, ipse uidetur tacite mēdaciū & periuriū cōmittere, ac falsum testimoniū phibere. Ipse enim abutitur hoc uocabulo Moneta. Nam dicitur Moneta secundū Hugui, à moneo, quia monet, ne sit fraus in metallo, uel pondere, hæc ille.

Forma monetæ ad qd ualeat.

Moneta dicitur.

Tertio

Tertio notandum circa mutationem monetæ, *Quadru-*
quòd huiusmodi mutatio multipliciter potest fi *pliciter mu-*
eri, quandoq; in materia, quandoq; in forma, *tatur mone-*
quandoq; in ualore, quãdoq; in nomine. In ma *ta.*
teria, ut quando propter defectum materiæ aut

1
nimiam abundantiam, fieret noua moneta in alia materia,
aut in alia mixtione seu liga prioris materiæ. In forma, ut
2
quando mutatur impressio figuræ in imagine, aut caracte-
3
re, aut circumscriptione. In ualore, ut quando mutatur sub-
stantia, mixtio uel pondus, aut his manentibus, statuitur ali-
us ualor, ut si hæcenus florenus ualuit uiginti grossos & sta-
tuitur, ut de cætero ualere debeat 18 aut 24. In nomine, ut si
4
nomina mutantur. Vel accidentalia, puta quæ non importât
pondus uel ualorem monetæ, ut sunt nomina autoris, aut lo-
ci, in quo moneta facta est, & huiusmodi. Vel essentialia, pu-
ta quæ imposta sunt determinato ualori aut ponderi, ut sunt
obulus, denarius, solidus, libra, florenus. Et hæc mutationes fi-
eri quandoq; possunt currenti priori moneta in suo ualore,
quandoq; reprobata priore ac prohibita. Item quãdoq; ex ra-
tionabili causa propter necessitatem & utilitatē reipublicæ.
Et secundum hæc mutatio quandoq; fieri potest licite, quan-
doq; culpabiliter & illicite.

CONCLUSIO PRIMA.

Falsificans monetam in substantia, forma, uel pon- *De falsificã*
dere, peccat mortaliter, si illud faciat in damnum pro *te monetã.*
ximi uel Reipublicæ.

Hæc conclusio est Host. & doct. communiter. Et satis pa-
tet ex tex. c. quanto de iure iur. ubi dicitur, quòd iuramentum
de obseruatione falsæ monetæ factum non ligat, cum iura-
men

B

mentum non debeat esse uinculum iniquitatis. Ergo seruare falsam monetam est iniquum, & multo magis falsificare erit iniquum. Quòd autem sit mortale peccatum, patet, quia est furtum, quia ablatio rei alienæ inuito domino, ut infra dicitur. Patet etiam per extrauagantem Ioannis 22. qui excommunicat omnes tales in regno Franciæ. Quòd autem teneatur restituere, probatur per commune medium, quia omnis iniuste damnificans, tenetur restituere damnificato, si habere potest. Sed fraudulenter falsificans numisma, damnificauit proximū aut Rempublicam iniuste, ergo tenetur restituere damnificato si habere potest, aut pauperibus si damnificatus haberi non potest. Maior patet per c. Si culpa, de iniuriis. & dam. da. minor autem satis patet. Et dicitur notanter in conclusione, In damnum proximi, quia si quis falsificaret in forma tantum, unde non minueretur ualor, quia sic non damnificaret, non peccaret. Sic, si numisma non exponendum, rumpendo aut radendo falsificaret,

CONCLUSIO SECUNDA.

De mutante monetam. Mutans monetam in damnum Reipublicæ, tenetur damnum illatum restituendo compensare.

Probat, quia talis iniuste damnificat, ergo &c. Antecedens probatur, quia inferens damnum in re non sua, iniuste damnificat. Sed mutans numisma in damnum Reipublicæ, infert damnum in re non sua, quia in Republica, quæ non est sua. Dicitur notanter, in damnum Reipublicæ, quia si mutaretur ex rationabili causa ad utilitatē Reipublicæ, restitutio non haberet locum.

*Quatuor
causæ licite
mutationis
monetæ.*

Sunt autem tres causæ propter quas licite mutatur moneta. Prima est falsitas introducta, ut si aliquis extraneus Princeps

Princeps aut falsarius maliciose effigiaret, uel contrafaceret formularia seu modulos, per quos introducere niteretur moneta Sophisticam minoris ualoris quam sit moneta uetus, cuius tamen differentia à uera moneta cognosci à populo non posset, & alio modo conuenienti moneta falsa exterminari non posset, expediret mutare formam monetae uerae, seruato tamen iusto ualore, ut sic discerni posset ab introducta falsa.

Secunda causa, si antiqua moneta nimia uetustate esset peiorata, ac in substantia & pondere imminuta per continuam attractionem, tunc cudenda esset moneta noua, cum differentia à priore in iusto pondere, & prohiberi posset cursus prioris monetae uetustae sic diminutae. Tertia causa est raritas materiae, propter quam materia haberi non posset tali precio, quo prius solita est haberi, tunc mutanda esset moneta, uel constituendo alium eius ualorem respectu monetae alterius materiae, uel fabricando nouam minoris ponderis & aequalis precij cum priore. Exempli causa: Si dragma auri non monetata ex aliqua causa ascenderet in precio, ita quod tunc ualeret 30. grossos argenti, quae prius ualuit 20. tunc aut florenus habens dragma etiam mutandus est in ualore. Ita ut etiam si prius ualuit 21. grossos, tunc statueretur ut ualeret 31. grossos, aut cudenda esset noua moneta auri minoris ponderis, Tanti tamen, ut ualeret iusto precio 20. grossos, & hoc cum differentia aliqua in forma à priori, ut nosci potest. Et hoc forsan magis expediret Reipublicae, ut praecia in ceteris rebus constituta, ac redditus & pecuniarij census manerent non mutata, & sic nemo fraudaretur. Et parum referret, utrum ueteris monetae cursus maneret si nihil prohiberetur, seruata tamen debita proportione ad alias monetas inferiores, & ad praecia rerum uenialium ac reddituum siue censuum. Posset addi quarta causa: Lucrum ex noua moneta consequens, non monetarij sed reipublicae expediens uel necessarium, de quo

Illata moneta mutata.

infra in dubijs dicitur. Extra hos casus, mutatio monetæ in ualore reprobata est & iniusta, quia reipublicæ damnosa & spoliatiua subditorum, siue hæc mutatio fiat in materia, pondere, uoluntariæ constitutionis ualoris, aut nominum essentialium. Si uero mutatio fieret in sola forma, aut nominibus accidentalibus, & non in ualore. Et hoc siue in ualore præiudicio reipublicæ tolerari possit. Et quâuis si fieret ex superbia, pompa, uel aliorum contemptu, aut alia sinistra intentione, non careret peccato. Tamen non requireretur aliqua restitutio, unde consilium est, quod non fiat mutatio monetæ, nisi ex magna & rationabili necessitate.

CONCLUSIO TERTIA.

De expendente moneta falsam pro uera.

Expendens scienter monetam falsam pro uera & iusta, falsarius est, & tenet restituere illata damna.

Probatum quod sit falsarius, quia falsitatē inducit ad proximi deceptionem, ergo. Consequentia tenet ex quid nominis falsarij, antecedens est manifestum quod teneatur restituere: probatur quia infert damnū personæ & Reipublicæ, ergo tenetur ad restitutionem, consequentia tenet ex communi medio & supra allegato c. Si culpa, de iniur. & dam. da.

CONCLUSIO QUARTA.

De expendente moneta minus ualentem pro bona.

Expendens scienter monetam non currentem, aut aliàs minus ualentem, pro bona & currente, fraudat proximum, & tenetur restituere.

Hæc conclusio in sententia est Angeli in sum. & Antho. & probatur eisdem medijs quibus prior. Talis enim decipit proximum

proximum dando sibi malum pro bono, & dicitur notanter in duabus præcedentibus conclusionibus, Scienter, quoniam si ignoranter fieret, ut quia ignoraret ualorem monetæ quam expendit, excusaretur saltem à peccato, & etiã à restitutione durante ignorantia. Si tamen postea sciuerit, tenebitur ad restitutionem, quia siue scienter siue ignoranter damnifico proximum, teneor eum releuare indemnem, postquã mihi innotuerit illatum damnum.

Nec excusatur expendens in casu utriusq; conclusionis tertiæ & quartæ, per hoc, quod huiusmodi moneta falsa uel minus ualens, data est sibi pro bona, quia culpa alterius & error proprius, non debet alteri nocere. Culpa enim suos debet tenere actores, non alios. Imputet ergo sibi recipiens monetam falsam, contractam, uel integram, seu minus ualentem pro bona, quod non caute prospexit. Si uero scienter recepit malam, ut expenderet pro bona, aggrauatur peccatum & restitutionis debitum.

Quod non releuet cõmunis hominum excusatio.

CONCLUSIO QUINTA.

Transferens monetam de certo loco, ubi minoris ualoris æstimatur, ad locum ubi magis ualet, nõ peccat, si non aliã fraudem committat.

Hæc est Anthonini, & probatur secundum eum, quia licet cui libet ex industria sine alterius damno, lucrum querere. Ad transferens in casu conclusionis monetam, eam emendo ubi minus ualet, ad locum ubi plus ualet, utitur sua industria sine damno alicuius, dum tamen eam non radit aut dimittit, ergo &c.

Sequuntur tria dubia.

B 3

Circa

Dubium
primum.

Irca prædicta, dubitatur primo, Quis habeat cu-
dere monetam? Ad quod respondet Panor. in
c. quanto. de iureiuran. Quod solus Princeps,
id est Imperator, & nemo alius sine concessio-
ne Principis. Quod tamen intelligit, nisi Prin-
ceps inferior aut Ciuitas, uel generaliter inferior potestas
hoc præscripsisset per tantum tempus, de cuius initio non
extaret memoria, ut in c. Super quibusdā, de uer. sig. Vel ni-
si esset talis qui præscripsisset iura Imperij, sicut reges Hispa-
niæ, qui dicuntur non subiacere Imperio, quia regnum à fau-
cibus hostium eruerunt. Concordat D. Antho. Et est ratio
principalis responsionis, quia cum moneta (ut præmissum
est) inuenta est & instituta pro bono communitatis, congru-
um est ut ab eo fabricetur, à quo regenda est cōmunitas. Ta-
lis autē est Princeps, aut qui à Principe habet auctoritatem.

Moneta di-
spersa non
est Princi-
pis.

Cuius sit
moneta.

Cōstituere
ualorē mo-
netæ est cō-
munitatis.

Licet autem Principis sit fabricare, ac suo imagine ac no-
mine signare monetam, tamen propter hoc moneta disper-
sa in populum non est sua, nec ipse est dominus monetæ cur-
rentis in suo principatu. Nam moneta medium est permu-
tandi diuitias naturales æquiualens eis, ideo illorum est pos-
sessio monetæ, quorum sunt naturales diuitiæ. Nam cū quis
dat panem suum, uel proprii corporis laborem pro pecunia,
cum eam receperit sua est, sicut panis & labor suis su-
it, & in eius libera potestate. Dicit etiam Nicolaus Orem, q̄
licet facere monetam pertineat ad Principem, tamen consti-
tuere ualorem monetæ, seu proportionem unius monetæ ad
aliā (Gratia exempli: Floreni ad grossum, aut grossi ad obu-
lum, puta q̄ florenus ualeat tot grossos, & grossus tot obu-
los) nō debet esse in potestate Principis, sed communitatis,
cuius est moneta, quod sic intelligendum puto, quod non est
in potestate Principis constituere ualorem monetæ secundū
suam uoluntatem, sed iustam & naturalem proportionem
auri

auri ad argentum, & argenti puri ad talem ligam. Et discretio huius pertinet ad communitatem.

Ex quo sequitur, quòd Princeps reprobans monetam aliquam ualentem, ut eam remissius emat & conflet, & inde aliam minus ualentem fabricet, et prior em ualorem constituendo, monetam fraudet, & ad restitutionem tenetur, *Princeps ad lucrum suum nõ debet monetã ualentem reprobare.*

Hæc est sententia Hostien. & Panor. Et patet manifeste, quia uilius uendit carius, quod est contra iusticiam. Item sic posset sibi attrahere indebite pecunias omnes subditorum, ut si attraheret aurum ad paruum precium, & illud emeret pro argento, ac deinde augmentato precio rursus uenderet monetam auream pro maiori precio argenti. Simile esset si poneret precium in toto frumento sui principatus & emeret, & postea uenderet pro maiori precio etiam per eum constituto, quæ utiq; esset iniustissima & tyrannica exactio populi. Nec est simile de uenditione frumētorum à sancto Ioseph sub ditione Pharaonis, quoniam ex eo quòd non creuerunt frumēta, ipsa facta sunt cariora & maioris precij quàm ante, dū collegerat in horreis, cum copia eorū exuberabat. Nam precium rei humana indigentia mensurat, ut uult philosophus s. Ethicorum: Et si forte excessum est in precio, dicit Cassio. Credo uirum sanctum tali necessitate constrictum, ut auaro Principi satisfacere, & periclitanti populo subueniret.

Dubitatur secundo, Vtrum in aliquo casu Princeps possit mutare monetam propter lucrum suum, uel generalius, An princeps possit habere *Dubium secundum.*

bere lucrum ex moneta, constituendo maiorem ualorem monetae quàm ualeat eius materia nõ monetata, deductis necessarijs expensis, uel minuendo pondus aut ligam sub priori ualore? Respõdetur breuiter, quòd in uno solo casu Princeps potest sentire lucrum ex moneta, scilicet dum lucrum illud redundat in utilitatem Reipublicae, ut tactum est in con-
 clusione secunda, puta quãdo Princeps indiget subsidio pro defensione Reipublicae, ad quod præstãdum subditi obligantur, tũc posset fieri aliqua mutatio in moneta, ut pondus uel materia sub eodem ualore minueretur, ut sic populus minus sentiret se grauari, dum tamen non extenditur lucrum ultra necessariam Principis indigentiã supradictã. Sed hæc mutatio fieri non debet, sine consensu subditorum, quorum (ut dictum fuit) est moneta. Potest enim quilibet renunciare iuri suo, vij. q. i. quàm periculosum. Sic & cõmunitas. Et uult Innocentius, quòd sufficit cõsensus maioris partis magnatũ. Sed de hoc dubitat Panor. loco allegato, cum tractetur de negotio singulorum, ideo dicit Angelus requiri consensum singulorum.

Non tamen sufficit consensus populi ad dispergendum huiusmodi monetam minoris ponderis extra tale dominũ, quia cum damno non subditorum non potest suas indigentias subleuare, in quo satis omnes concordant.

Subtilis modus subueniendi Principi capto, si sit satis tutus.

Videtur etiam quibusdam, quòd in casu quo colligenda est magna pecunia pro redemptione Principis aut defensione &c. facilius sit modus & expeditior per mutationẽ monetæ. Tum quia hic modus facilius est ad congregandam pecuniam necessariã citius sine fraude & ex facultatibus subditorum. Tum quia minus sensibilis, & per hoc magis portabilis sine murmure & periculo rebellionis populi. Tum quia est generalissimus, comprehendens omnes tam Clericos quàm Laicos, Nobiles & Plebeios, diuites & pauperes. Verum an hæc

hæc ita se habeant. cōmitto diligēti lectori. Duo tamē necessa-
rio hic attēdēda sunt : Primū, q̄ moneta illa tātū currat inter
subditos illius domini, q̄ tenent subuenire dño & suæ Rei-
publicæ, qm̄ si dispergerent ad alios, isti p̄ hoc iniuste graua-
rent. Secūdū, q̄ collecta necessaria pecuniā, moneta reduc-
tur ad priorē statū, q̄ cessante causa, cessare decet & effect⁹.

Tertio dubitatur : Vtrum eligens ad partē meli-
ores denarios ac magis ponderantes, & cōflari
faciēs, peccet, & ad restitutionē teneat? *Dubium
tertium.* Re-
spōdet Angelus in summa sequēs Hosti. Io. an.
ac alios sub hac distinctione. Si illi qui cudunt
pecuniā, eo q̄ nō possunt oēs æqualiter sculperē uel p̄ficere,
aliqui denarij sunt quādoq; minus pōderantes, propter hoc
permittūt alios in maiori pondere, ut sic fiat adæquatio iusti
pōderis in multitudine, q̄ nō potest fieri in singulis denari-
is, Tūc tales eligentes meliores, sunt falsarij, & tenētur ad re-
stitutionē communitati, quia corpus pecuniæ damnificauē-
runt. Si uero oēs denarij sunt iusti ponderis, sed aliqui sunt
amplioris, & illos radūt dummodo remaneāt iusti ponderis,
seu conflant, non credo falsarios, licet male faciant, & nullo
modo sit eis consulendū. Si tamē noluerint abstinere, nō cre-
do q̄ sint propter hoc extra statum salutis. Videtur itaq; sen-
tire, q̄ talis non peccet mortaliter, licet peccet uenialiter, qd
non satis intelligo, nisi modicitas huius electionis (quia raro
uel paucos eligit) excuset, quoniā si hoc frequenter facit, dam-
nificat grauiter monetariū, qui ex improuidentiā excelsit in
pondere, uel eū cuius nomine monetat, & ita teneretur ad re-
stitutionē ei, sicut qui rem remissius emit, ubi forū certum est,
& uendens in numero uel pondere errauit. Sic monetarius
in pondere errauit. Si tamen raro fiat, modicitas excusaret, si-
cut furtum minime rei (ut pomi unius) excusatur.

FINIS.

C.

IOANNIS AQVI LÆ IVRECONSULTI LI

BELLVS DE POTESTATE ET
utilitate monetarum.

Omissis autē ijs, quæ de uocabulis quibusdam rei monetariæ præmisit, cum sint notissima, & à multis alijs, & rectius & eruditius tractata, ea autē quæ proprie ad rem pertinent, integra subieciimus.

Quis habeat ius monetandi de iure communi,
Caput primum Partis prioris.

Pro resolutione atque euidentiâ materiæ est sciendum primo, quòd regulariter nemo præter supremum Principem potest facere cudere monetam. Eò quia cudere monetam est de iure regali um, pertinens de iure communi ad solum Papam & Imperatorem per tex. in l. ij. §. denique cum ærarium ff. de orig. iur. l. ij. C. de fal. mo. & c. unico, quæ sint rega. Ratio, quia habere ærarium est unum in signum specialis prærogatiuæ Principi reseruatam per l. probatorias, C. de appa. rito, iud. & appropa. eorum, & ibi no. lib. ij.

COROLLARIUM PRIMVM.

Ius monetandi nulli priuato potest cõcedi. Nulli priuato de iure scripto competit cudere monetam etiam legitimæ materiæ & legitimi ponderis existentem secundum Host. Ancha, Imol, Bohic, Panor, & doct. in c. quanto, de iure iur. Glo.

Glo. Cy. Bar. Sali. & doc. in l. fi. C. de fal. mo. & Iaso. & doct. in l. ex hoc iure. ff. de iust. & iure. Eo quia moneta habet esse in publica forma percussa per l. i. in uer. nummus. ff. de contrahen. empt. & tex. in d. c. quanto in uers. patris tui monetā conseruari, qua forma publica priuatus sine pœna falsi non potest uti. l. falsis nummis, & l. qui nomine. ff. ad l. Corne. de falsis.

COROLLARIVM SECVNDVM.

Priuatus cudens monetam incidit falsi pœnam, puniendusq; est ut falsarius, secundum Bohic. & doct. ubi sup. per l. quicumq; & l. Cornelia. ff. ad l. Cornel. de fals. & l. i. C. de falsa moneta, quod nō contingeret si iure permittenti hoc faceret. l. Gracus, C. de adult. & c. q. peccat, 23, q. 4. Nam nulli priuato, ea quæ iuris publici sunt, sine consensu Principis competunt, per l. ij. §. si quis à Principe, & §. idem ait, ff. ne qd in lo. pub. & l. quicumq;. C. de fund. limitro. li. xi. Deniq; frustra per Priuilegium impetraretur si iure communi concederetur, l. Imperatores, ff. de Priuileg. credi. & l. unica, C. de thesau. li. x. Sed per Priuilegium à Principe impetratur, qd quis cudere possit monetam, per tex. Genz. in extrauag. lo. xxij. incipiens prodiens, quasi ex adipe. Igitur

¶ Exceptio à regula supra dicta.

● Ius enim monetandi ex Priuilegio seu ex consuetudine immemorabili potest acquiri.

Fallit supra dicta regula de iure speciali, utpote Priuilegio uel cōsuetudine ex necessitate introducta. Vt quia Princeps non potuit ubiq; & sufficienter monetare, secundū Glo. Cy. & doc. in l. ij. C. de fal. mo. Ideo bene potuit alteri, ut Re-

gi, Duci, seu etiam Ciuitati populum subditum habenti non priuato ab Imperatore illud Ius ex Priuilegio, uel immemorabili consuetudine concedi & acquiri, puta monetam eundem. Patet primum, quia ea quae competunt Principi, ut Principi, bene possunt alteri in Priuilegium concedi, per tex. compositum glo. & doct. in c. quod translationem, de off. deleg. & in l. si quisquam, ff. de diuer. & tempora praescriptio, l. si, C. no. uectiga, insti. Secundum claret sic, quod ea quae potest Princeps, etiam consuetudo potest secundum Cy. in l. 1. C. de emenda. propinquo per tex. & doc. in c. super quibusdam, §. praeterea, de uer. sig. Nam licet ius exigendi uectigal, sicut ius cuedendi monetam, sit de iure regalium, c. unico, quae sint regal. Et illud ius praescripta consuetudine centenaria seu immemorabili bene potest acquiri, secundum Bart. & doct. in l. si publicanus, ff. de publicanis & uectigal. post Cy. per plures rationes bene urgentes in l. 1. C. noua uectigal. institui non posse. Spe. de ca. poss. & prop. §. quia uero, uer. quod de colligentibus uectigal. Bohic. & doct. in c. quanto de iure iur. per Guido. Papa. q. 498. per tex. l. si, C. no. uectig. insti. non poss. & tex. l. in d. c. super quibusdam, §. praeterea.

COROLLARIUM TERTIUM.

Monetare quidam possunt ex Principis concessione uel Mex centenaria praescriptioe, ut sunt utriusque status Principes, Electores, Marchiones, aliqui Comites, Ciuitates item Imperiales Alemaniae habent per Priuilegium, quod possunt monetam cui facere, ut patet de Sueuis, Rhenanis, atque Bauiaris ac Francis. Item Dux Sabaudiae, Barbonij, principes Aurayce, Archiepiscopus Ebrundinensis, Episcopus Lausanensis, Item & Ciuitates Italiae aiunt se habere ex praescripta consuetudine ob hominum necessitatem inducta, Eo quod Imperator

perator non potuit ubiq; sufficienter monetare secundum glo. Cy. Salí. & doct. in l. fi. C. de falsa moneta.

Quid sit libra auri, argenti & æris. Cap. II.

Pro euidencia præmittendum est idem esse Solidum & Aureum, quorum 72. libram auri faciunt, secundum Io. de Pla. & doct. C. de uete. numisma. Pol. li. xi. Cum autem 72 solidi constituent libram auri, sequitur quod sex Solidi aurei floreni siue Ducati Imperiales, seu legales, constituunt unciam. Itaq; unus Aureus legalis, est sexta pars unius de xij. uncis, q̄ xij. faciunt libram auri, secundum Io. de Pla. in d. l. q̄tiēs.

COROLLARIVM PRIMVM.

Inde elicitur secundum Guido. Papæ. q. 482. quod donatio absq; insinuatione ultra quingentos Solidos, id est Aureos facta est ipso iure nulla, intelligitur de illis legalibus aureis, per tex. & Cy. in l. si qs pro redemptiōe in Prin. C. de dona.

COROLLARIVM SECVNDVM.

Itaq; intelligitur, quod simplex defensor Ciuitatis nõ potest iudicare ultra siue supra trecentos solidos. l. ij. C. metal. li. x. & in Auten. de defensore Ciuitat. §. & iudicare, ubi per Bar. & Ange.

Libra argenti appellatur quinq; Aurei seu Solidi secundum Guido. ubi sup. per tex. in l. si Clericus. C. de epi. audi. & in l. i. C. de argent. precio quod thesau. infer. li. x.

Tamen ubi ab homine essent prolati Aurei uel Solidi, intelliguntur de solidis minutis, & sic de libris secundum consuetudinem

IOANNES A QVILA

fuetudinem & usum loquendi regionis, secundum Bart. Io. de Pla. & doct. in d. l. quotiens, per l. Imperatores ad fi. ff. de contrahen. empt. l. numis, ff. de leg. iij. & l. semper in stipulationibus, ff. de reg. iur. cum concor.

Corollarium. Sic etiam numisma, aureus, solidus, nummus, & denarius, hodie uariantur secundum pondus & usum regionum, ut secundum pondus 96 solidi constituunt librā auri. Vel hodie aurei Florentini, Bononienses, Senenses, & similes, octo constituunt unciam, & sic 97 in massa faciunt libram auri, secundum Glo. Bart. Io. de Pla. & Lucam de Penna in d. l. quotiens.

COROLLARIVM ALTERVM.

INde est quod huiusmodi unus aureus ualet 10 libras æris, per l. i. C. de colla. æris, & 10 aurei ualent unam libram argenti, secundum Pla. ubi sup. per l. unicam, C. de argenti precio, quod thesaur. infert. li. x.

Cur dicta sit moneta, & qui sint monetarij, & quæ moneta sit falsa, adulterina, rasa, tincta. Cap. 111.

Moneta in proposito casu dicitur, quia monet ne qua fraus in metallo, pondere, uel forma, committatur. Vnde Monetarij sunt, qui Principis monetam cudunt, secundū Glo. Rub. Io. de Ro. & Lucam de Penna. per tex. l. monetarios, C. de murileg. Ginecia. & moneta, li. x. Et primus qui monetā fabricauit, fuit Chare optimus faber, pater Abrahæ, ad petitionem Nini regis Niniuæ, filij Beli, secundum Albe. in reposito, & Guido. Papæ in q. 498, ad fi. Inde est quod dicitur Gen.

23 ad fi. Abraham appendit pecuniam probatæ monetæ publicæ. Vnde originaliter processit, quod moneta Imperatoris atq; Regum Romanorum esset aurea & magni præcij, ut dixit glo. l. ij. C. de fal. mo. Et ibidem dicitur, quod qui eam falsat, punitur, & quando fit ab eo qui non habet potestatem, exuritur. Aliàs dicitur adulterina, secundum Bar. ibidem, ut qui eam radit, uel tingit, id est, coopertit auro uel argento, ut tota aurea uel argentea uideatur. Si est liber, ad bestias condemnatur; Si seruus, ultimo supplicio afficitur. Io. de Pla. in d. l. monetarios circa medium, l. quicumq; ff. de falsis. Et illa antiqua moneta Imperatoris, appellatur numisma, in qua eius imago est sculpta, dicitur enim numisma inscriptio facta in numo, ut uidetur Matth. 22. Ostendite mihi numisma census, id est numum, qui pro capitis censu datur, secundum Pla. & Pennã in d. glo. Rub. C. de uete. numismat. po. Sic in sco. histo. exponitur, & p̄ Chryso. dicitur, numisma Cæsaris aurum est, numisma Dei homo est. In solidis Cæsar uidetur, in hominibus Deus agnoscitur. Isido. ety. 16 ait; Numisma est solidus aureus, uel argenteus, uel æreus, ideo sic dictus, quia Principis nominibus effigieq; signatur, per l. numismatum, ff. de usufruct. ubi glo. & doct. Numi autem à Numa rege sunt dicti, qui eos primus apud Latinos imaginibus notauit, & titulum nominis inscripsit. Saturnus tamen secundum Eutropi, in prin. histo. æreos numos primus instituit. Denarius uero inde est dictus, quod decem ualeat numos usuales, secundum Lucam de Pen. pro ut in sco. histo. exponitur illud Evangelij: Exijt edictum à Cæsare Augusto, ut uniuersus describeretur mundus &c. Fa. no. in l. 1. ff. de contrahend. emp. in l. quintus, §. si autem, ff. de aur. & arg. leg. & per glo. host. & doct. in c. quanto de iureiur.

Ex iam dictis infertur primo, quod nulli alij licet facere monetam auream cudi, nisi Principi, per l. fi. C. de fal. mo. Et hoc

hoc de iure communi. Hodie tamen de iure speciali ex concessione Imperatorum, qui multis Regibus & Ciuitatibus concesserunt, Et etiam usurpatione iurisdictionis, Cum Imperium sit scissum, cuditur in multis locis moneta aurea, argentea, & aerea, secundum Io. de Pla. in d. glo. Rub. de uete. numif. pote. per glo. & doct. in l. iij. C. de fal. mo.

Secundo elicitur, quod in numismate exiguntur tria ista, uidelicet metallum, pondus, & forma, quorum si aliquid defuerit, non est unum numisma, ideo materia, forma, & pondus, diuersificant numos, secundum Lucam de Pen. etiam in d. glo. Rub. C. de uet. numif. po. lib. xi.

Tertio elicitur, quod moneta tribus modis soleat reprobari, uidelicet ex materia, utpote est tincta, non tota aurea uel argentea, ut consueuit & esse deberet. Sed ex materia adulterina est. Ex pondere, utputa est diminuta legitimo pondere defraudata, uel etiam forma debita priuata. Ex cursu, ut quia non recipitur, nec currit ut consueuit, & sic est iniusta secundum Inno. Hostien. Ioan. Andre. Panor. & doct. in c. quanto, de iure iur.

¶ Cautela contrahentium hodie.

Inde est, quod creditores hodie consueuerunt sibi provide re, faciendo apponi in instrumento mutui, quod sibi reddatur pecunia eiusdem materiae, eiusdem ualoris & ponderis, atque in eodem cursu, secundum Host. & Panor. in d. c. quanto. Ascens. lib. iij. de solu. arti. s. q. 63 qualis. Eo quia ista exiguntur ad eius bonitatem & utilitatem, uidelicet iustitia ponderis & materiae, & auctoritas formae atque cursus, seu ualor monetæ. Barth. in l. qui falsam, ff. de falsis, & Bal. in Rub. C. de contrahend. empt.

Cuius

Cuius expensis debeat Moneta cudi, & an lucrum ex ea ualeat haberi. Cap. IIII.

Quoniam moneta debet esse tanti ualoris in forma, quanti erat in materia seu massa. Conuenit illam expensis fieri cudentis, pura Regis uel cōmunitatis, secūdm unam opinionem de iuris rigore; ut no. per Glo. in l. 1. ff. de contrahen. empt. Imol. in l. Paulus. l. creditor, & l. procurator, ff. de solu. Bart. in l. qui falsam, ff. de fal. Veruntamen secundum alterā Innocentij & Ostien. opinionem, quæ seruat de consuetudine, Rex seu Respublica propter iurisdictionem & auctoritatem quam habet, quia eius personam characterem & auctoritatem dicta moneta recipit aliquantulum, sed non multum minoris ualoris quàm sit metallum, etiam deductis expensis cudendi, utpote fabrorum & officialium domus monetæ, ipsam monetam fieri faciat ut modicum, sed non multum sentiat inde lucrum, secūdm Inno. Host. Io. an. Bohic. Panor. Phi. & doct. in c. d. quanto, Fran. de curt. in l. ij. §. 1. & in l. cum quid, ff. si cert. pe. Io. de ana. & Mod. in c. postulatist de iudi. in c. ij. de maledi. in c. quam graui. & c. ad falsariorū de cri. fal. Bart. in Rub. C. de contrahen. empt.

Hinc infertur seu elicitur, quod duplex sit bonitas monetæ. Vna intrinseca consistens in materia, pondere, & characterē. Altera extrinseca consistens in ualore & estimatione, pro qua expenditur de consuetudine secūdm Bar. in d. l. qui & per l. 1. ff. de contrahen. empt. l. 1. & si. c. de uet. numis. pot. lib. xi. Fa. c. eñciens. lxxxij. dist.

An moneta ad libitum queat mutari. Cap. v.

D. Rex:

Ex seu Republica non potest absq; populi cōsensu, sed cum consensu bene ualentē monetam mutare. Eo quia id est negociū regni seu comunitatis, ideo exigitur consensus saltem maioris partis magnatum regni atq; communitalis, per tex. Inno. & doct. in c. quanto, de iureiur. Lucam de pen. in Rub. C. de uet. numis. pote. li. xi. l. quōd maior, ff. ad municipal. l. ij. §. sin autem. C. de iur. calum. Nam unicuiq; licitum est his quæ pro se introducta sunt renunciare, l. si quis in conscribendo, C. de pact. & c. quā periculosum, 7. q. 1. Aliqui uolunt, quōd singulorum requiratur consensus, nisi alii leuiarentur in angarijs. Secus ergo in alijs non subditis, quibus huiusmodi mutatio uel minoratio non præiudicat. Inno. & Panor. in d. c. quanto, de iureiur.

Quōd moneta intelligatur de aurea &
argentea, Cap. v i.

Sciendum est, quōd appellatione monetæ intelligatur moneta aurea & argentea, secundū Guido. Papæ, q. 492. p. glo. uer. numos, & glo. uer. pecuniæ, & ibi doct. in l. ij. C. de fal. mo. Nam appellatione pecuniæ, continetur aurum & argentum, per l. pecuniæ, ij. & iij. ff. de uer. sig. Probatur etiam ex generalitate Rubr. C. de fal. mo. sub quam ponuntur leges loquentes, tam de auri quā argenti moneta, ut in l. i. & ij. Eo quia appellatione pecuniæ uenit large totum patrimonium, & quicquid homines habent in terra, per tex. & Bart. in l. cogi. in prin. ff. ad trebel. & in l. talis in prin. ff. de leg. 1. Vbi dicitur, quōd quando uerbum pecuniæ à testatore profertur, omnia quæ in numero, pondere, uel mensura consistunt, comprehenduntur.

prehenduntur. Nam qui pecuniam habet, facile omnia habet. Bal. & doct. in l. ij. C. de consti. pec. & sic omnis res, & omne commodum æstimabile, intelligitur appellatione pecuniæ à pecoribus dictæ. Eo quòd quicquid antiqui habebant, in pecoribus consistebat. Bart. & doct. in l. 1. §. an potest, ff. de consti. pe. & in l. quisquis, ff. de leg. iij. Alex. in l. singulæria, per l. ij. §. item mutuum, ff. si cer. pe. & l. ij. C. de consti. pecu. per tex. Arch. & doctores, in c. quicquid. & in c. sunt non nulli, 1. q. 1. & tex. in c. totū, 1. q. iij. Tex. Glo. Card. & doct. in Cle. ij. §. 1. de hære. Sed secundū cōmunem usum loquendi regionis, nominatione pecuniæ accipitur proprie & strictè de numis, Bar. & doct. in d. l. 1. §. an potest, per tex. in l. 1. & l. sed & si, §. pecuniæ, ff. ad macedo. c. putant quidem, 14. q. 3. & sic strictè accipitur in rescriptis secundū Inno & doct. in c. sedes de re. Et sic rei appellatio latior est quàm pecuniæ, l. rei, & l. nominis, ff. de uer sig. Vbi dicitur, quòd appellatione pecuniæ significatur res, quæ est in patrimonio, ergo non res sacra, uel liber homo, & tamen dicitur res. Non autem appellatione pecuniæ uenit celsio nominis debitoris, Glo. in l. legauit ad si, ff. de lib. leg. Neq; uenit pecunia falsa, uel reprobata, secundum Bart. in l. quamuis, ff. de aur. & arg. leg. & Alex. in l. eleganter, §. qui reprobos, ff. de pig. act. Neq; includitur pecunia signata in sacco uel arca, sed tantum pecunia numerata, Bart. & doct. in l. nam quid, §. si, ff. ad trebal. & l. pecuniæ, de uer. sig.

COROLLARIUM PRIMVM.

Infertur quod hodie in contractu, uel etiam testamento rustici appellatione possessionum non uenit pecunia, licet etiam possideatur, nisi de consuetudine loquendi contrarium probetur, Bart. & doct. in l. uxorem, §. legauerat, ff. de leg.

COROLLARIUM SECVNDVM.

FLicitur quod pecunia proprie est res mobilis, quæ seruam do seruari non potest, quo ad fructum secundum usum ad quæ est destinata, licet bene quo ad oculos seruetur, Glo. Bart. Alex. & doct. in l. interdum, ff. de cond. indeb. Bart. in l. i. §. fuit questum, ff. ad trebel. Bal. & doct. in l. iij. ff. ad macedo. Alex. in l. singularia, per l. non omnis, §. i. ff. si cer. pe. l. ij. ff. de usufru ea. re. & insti. de usufru. §. constituitur etiam si sit redacta ex re immobili. Bal. in l. ea demum. C. de colla. Ni si esset destinata in emptionem prædiorum, quæ non posset alienari à tutore absq; decreto iudicis, licet aliàs regulariter alienari, ac delegari possit pecunia absq; decreto iudicis, Ex quo est res mobilis, Ray. Bal. Ang. & doct. in l. cætera, §. sed si parauerit, ff. de leg. i. Barth. in l. potest, ff. de auct. tuto. per tex. & Ro. in l. quid ergo, §. quid ergo, ff. de contrario iud. tu te. per glo. & doct. in d. §. fuit questum, ff. ad trebel. Panor. in c. nulli de reb. eccle. non alie. & Io. de ana. & Feli. in c. licet heli. de simo.

COROLLARIUM TERTIVM.

EX iam dictis innuitur, quod pecunia mutuata si extat, & nõ sit cõsumpta, neq; alienata, ut discerni nõ possit, cõ mixta, tunc illa pupillis est reddenda, & eam esse consumptã probare debet debitor, qui eam accepit, & non qui mutuauit, secundum Bal. Sali. Ro. Paul. & Alex. contra Ia. Butri & Al be. in l. non omnis, §. si pupillis, ff. si cer. pe. Et si pecunia non soluatur, ut debita est, interesse peti potest, secundum Spe. de fruct. & interesse, §. v. in prin. & ibi in add. Et extenditur proce-

procedere in foro utroq; etiã Canonico, uidelicet quoddam
 tum est creditori ultra sortem petere interesse, non solũ dam-
 ni emergentis, sed etiam lucri cessantis, secundum Anth. de
 buth. Panor. & doct. in c. conquestus de usur. & Panor. in c. p
 uestras de dot. post diuor. resti. fa. no. in c. fi. de usur.

Quod quilibet debeat impedire, ne falsã
 cudatur moneta. Cap. VII.

Visquis non prohibet cudi falsam monetam,
 dum prohibere potest, tenetur poena falsi, per
 l. lege Cornel. ij. ff. de fal. & l. 1. C. de fal. mo.
 Necq; distinguitur, an id possit ratione officij
 uel non, per d. l. 1. in prin. & §. actore. Ergo for-
 titus puniendus est, qui non prohibet, qui impedire possit, ne
 suus proximus offendatur. Personæ quippe hominum sunt
 rebus cæteris digniores, ideo præferendæ, l. sancimus, C. de
 sacro sanct. Ecclesiæ, & c. præcipimus, 12. q. 2. Et omnia gra-
 tia hominum sunt inducta, l. in pecudum, ff. de usufruct. Sa-
 lus enim hominum æstimari non potest, l. pe. §. si. ff. de dona.
 Vnde Cicero 1. Officiorum inquit; Qui non defendit nec ob-
 sistit iniuriæ si potest, tam est in uitio quàm si parentes, aut
 amicos, aut patriam deserat. Et subdit, quod tales magis de-
 linquant quàm iniuriam inferentes, qui interdum ex iustitiæ
 ratione mouentur. Facit l. 1. §. si. cū ibi no. ff. de mort. infe. re
 fert, & sequitur, Lucas de penna, Inn. l. 1. In. 18. q. C. pub. leti.
 l. xij.

Multa specialia esse in falsa mo-
 neta. Cap. VIII.

IN crimine falsæ monetæ, primum hoc est sin-
 D 3 gulare

gulare, quòd quilibet potest & tenetur accusare falsariū. Secundum, accusator succumbens, non punitur ut calumniator. Tertium, quòd quilibet propria auctoritate falsarium monetæ cape potest. Spe. de accusato. §. i. uer. hoc tamē. Quartum, quòd eximens falsarium captum à manibus iusticiæ punitur capitaliter. Quintū, quòd falsarius monetæ condemnatus nō appellat, Spe. de appel. §. ij. uer. xxix. Sextum, quòd is, in cuius domo falsa moneta cuditur, etiam si ignoret, punitur per tex. glo. & doct. in c. quanto, de iureiur. Vbi ista poena non minoratur, ideo etiam in foro ecclesiastico ei statuitur, nisi esset ignorantia probabilis, utpote erat absens à Ciuitate, uel Prouincia, secundū Phi. de fran. in d. c. quanto arg. c. cum in tua qui matris accusa. possunt. Septimū est, quòd falsæ monetæ crimen admittit socium criminis ad accusandum & testificandum, secundū Spe. de accusa. uer. itē repellitur.

Quàm multifarie committatur crimen
falsæ monetæ. Cap. ix.

Rimen falsæ monetæ cōmittitur primo, quando quis cudit monetam, quam cudere non debuit neque potuit. lege Cornelia de falsis. Tenetur per l. qui falsam, l. qui nomine, & l. cornelia testamentaria, ff. ad l. cornel. de fal. Teneturque lege Iulia maiestatis, per l. si quis numum. C. de fal. mo. Ratio, quia cudere uel formare monetam spectat ad regalia, ut est tex. in c. unico, in uer. monetæ quæ sint regal. & l. ij. §. cum deinde ariarium, ff. de orig. iur. Igitur non potest alteri competere, nisi ex Principis concessione. Secūdo fit falsa moneta (etiam si cudatur ab eo qui cudere possit) sed si cudit in falsa materia, utpote argenteos in stanno, & aureos in electro cudit, eadem

de mpoena punitur, per l. quicunq; numos, ff. ad l. cornel. de fal. & l. i. in prin. C. de fal. Tertio fit in forma falsa moneta etiam per habentem potestatem cudendi, sed non in tali forma impressione, uel signo talis monetæ, quia adulterino utitur signo. Tenetur l. cornel. de falsis, per d. l. lege cornelia testamētaria, ff. ad l. cornel. de falsis. Quarto falsatur moneta in pondere, si legitimum non habeat pondus, per tex. glo. & doct. in l. i. C. de uete. numis. pot. lib. xi. & c. quanto, ubi per glo. i. & doct. de iureiur. Quinto & ultimo, tenetur q̄ expendit scienter falsam monetam, puta numos stanneos, uel plumbeos, rasos, uel tonsos, seu ex aqua subtiliter particula auri uel argenti exhausta. (Moneta autem dicitur rasa, ubi circumcirca per longum usum est erasa, ut quia erat argētea, iam effecta est ut æs appareat. Panor. in d. c. quanto.) talis tenetur poena legis corneliæ de falsis, quæ in libero regulariter est deportatio, & omnium bonorum confiscatio per l. i. & l. hac lege, ff. ad l. cor. de falsis. Vbi Bart. dicit, quòd si igno- rante punitur extra ordinarie arg. l. saculari, ff. de extra- ord. cri. & Panor. in d. c. quanto. Dummodo expendens doceat se ab alio habuisse, licet testes non deponant de nomine. Si aliàs honesta reputetur persona. Aliàs debent de nomine testes deponere, secundum la. Butri. & Ang. in l. maiorem, C. de fal. Aret. in tract. malefic. in uer. falsario. uer. quæro an ille qui expendit, Bal. consil. 34. lib. 5. Raph. crimen consil. 138. Cepol. consil. 28. & Alex. consil. 104. & in d. l. lege cornelia. Et qualiter formetur libellus in huiusmodi crimine habetur per Spe. de cri. fals. in prin.

COROLLARIUM PRIMVM.

INfertur, quòd si Princeps ualentem monetam reprobet, & minus ualentem acceptet, ut de reprobata bonum forum habeat

habeat, quia illam conuari & cudi faciat, & sic lucrum habet at, utiq; fraudem dicitur facere. Hofst. & Panor. ubi sup. per l. eleganter, §. qui reprobos, ff. de pig. act.

COROLLARIUM SECVNDVM.

INde elicitur, quod extra auctoritatē publicam cudens monetam, licet bona, tamen tenetur de falso, secundum Alex. & doct. in l. singularia, ff. si certū pe. per Glo. & doct. in l. facriligi, ff. ad l. luli. pecul. & glo. ac doct. in c. quāto, de iureiur.

COROLLARIUM TERTIVM.

DEniq; innuitur, quod moneta falsatur trifarie. Primo in forma, quando imprimitur signum, seu character illius, qui eam cudi non facit, neq; commisit, per l. falsi nominis & l. qui nomine, ff. de fal. & per d. c. quanto. Secundo ex materia metallica, videlicet quando fit de ære, uel stanno, aut nō de debita liga, Bart. in l. paulus, ff. de solu. Seu ubi immiscetur materia non debita, per l. qui numos, & l. cornelia, §. ff. de fals. Tertio ex pondere. Nam ista tria sunt de substantia monetæ, per l. §. 1. ff. de contrahen. emp.

Quæ & quot sint poenæ falsatoris monetæ. Cap. x.

Decimo præmitto ad euidentiā, quod falsans monetam Principis, punitur poena legis diuinae maiestatis, quæ est taxata in l. si quis, C. de fal. mo. ut flammaram exustionibus mancipetur, siue aurea, siue argentea moneta Principis superiorem non cognoscentis indistincte est ignis poena, quicquid

quicquid distinxerint glosæ & doct. in l. si ad si. C. de uet. numis. pote. li. xi. probatur per d. l. ij cū glo. flammaram, C. de fal. mo. Et talis peccat mortaliter, secundum Host. Io. an. Ancha. Imo, in d. c. quanto, per tex. ibi seruans falsam monetam agit inique, ergo fortius falsans per extrauag. Io. 22. prodies ex adipe, quæ excommunicat omnes in regno Francia. Et tenetur omne damnum illi personæ, communitati uel populo damnificato restituere. Vel si nescietur persona, tenetur saltē pauperibus erogare, secūdū doct. ubi sup. & Host. in summa de cens. §. ex quibus, uers. quid si moneta, per c. peccatum de reg. iur. l. 6. & arg. eorum quæ no. in c. cum tu. de usur. Extenditur procedere idem in eo qui accepit ignoranter falsam monetam, & postea expendit scienter pro bona, quia damnū tenetur restituere, quando est magnæ importantiæ. Secus in exponente usualem denarium, secundum Ang. in sum. de falsa. uer. iij. Qui uero radit uel tingit numos, si est liber. datur bestijs: si seruus, ultimo supplicio afficitur, per l. quicumq. ff. de fal. Glo. Cy. & doct. in l. si qs. C. de fal. mo. Bal. & doct. in l. si. C. de uet. numis. po. lib. xi. Glo. Io. an. & doct. in d. c. quanto, de iure iur. Spe. de crimine falsi in prin. Falsans autem monetam alterius punitur mitius, ut ciuitatis punitur pœna capitis, per l. 1. C. de fal. mo. Et cum pœna capitalis sit multiplex, per l. ij. ff. de pub. iud. & interpretatione legum pœnæ moliendæ sunt, l. interpretatione, ff. de pœnis. Intelligitur pœna nō mortis naturalis, sed ciuilibis, ideo potest imponi exilium, uel relegatio, interdum bonorum confiscatio, interdum conseruantur bona uenientibus ab intestato. Quia tales sunt pœnæ capitales, ubi non leditur maiestas. Host. & Panor. in d. c. quāto, per glo. l. ij. ff. de pub. iud. & Auten. bona, C. de bonis damna. Fallit si impubes hoc crimen commisit, qui taliter non punitur, secundum Spe. de dona. uer. quid si impubes fabricat falsam &c.

E Corol.

COROLLARIUM PRIMVM.

INde elicitur, quòd falsans monetam Regis, Ducis, Comitis, Baronis, uel Ciuitatis, & sic à Principe inferioris puniri potest, iure pœna capituli Ciuilis, id est deportationis: non naturalis, id est mortis. Bal. Sali. & doct. ij. C. de fal. mo. Alex. in l. eleganter, §. qui reprobos, ff. de pigno. actione, Io. an. & doct. in c. quanto, de iureiurando. Alex. consil. 104. uol. 1.

COROLLARIUM SECVNDVM.

INfertur, quòd fabricans falsam monetam alicuius inferioris, utpote in loco statuti punientis fabricatorem falsæ monetæ. Et si sibi non expendatur pœna statuti non punitur, secundum Alex. sing. & ple. in l. eleganter, §. qui reprobos, ff. de pigno. act. Vbi dicit se ita uidisse obseruari in facto Ferrariæ. Eo quia istud statutum intelligitur de fabricante monetam currentem in loco statuti pœnalis, Alex. consil. 104. quartæ partis.

COROLLARIUM TERTIVM.

Denicq; ex supradictis innui uidetur, quòd ille non dicitur falsam monetam fecisse, qui eam incepit, sed formã non impressit. Et ideo puniri non debet, tanquam delictum consumauerit, per tex. & Bar. in l. qui falsam, ff. de fal. l. ij. & ibi Bal. C. de naut. feno.

Finis primæ partis huius libri.

PARS ALTERA LIBRI

HVIVS, DE MONETA.

Um certa esset moneta in Prouincia, ortæ sunt multæ obligationes magnarum quantitatum, ex Contractibus, ultimis Voluntatibus, Constitutionibus, Legibus seu Statutis, Sententijs, Arbitrijs seu Arbitramentis, Delictis, Depositis, Commixtis, Dotibus. Duæ aliquando erant tunc monetæ ualidæ, & postea ex causa iusta (ut quia erat moneta in ualore nimis diminuta) à Principe est reprobata & augmentata. Vel iniusta, utpote ex auaricia, ut inde assequat̃ lucrū, est mutata & diminuta moneta. Iam hæsitatur tempore executionis debitæ obligationis, cuius sit lucrum uel damnum augmentationis uel diminutionis monetæ, an creditoris uel debitoris, unde oritur clare

THEOREMA PRIMVM.

Circa festum Ioannis Baptistæ, ualebat aureus nummus xxx. solidos monetæ usualis, & tunc ex contractu mutui, depositi, emptionis uel cōductionis celebrato, obligabatur Titius ad centum aureos persoluen-
dendos ad festum Martini, quo tempore erat florenus uariatus, ut ualeat plus uel minus, quæritur in qua moneta solutio est facienda.

Ypothesis hic supponitur ista, uidelicet quod monetæ siue pecuniæ ualiditas est bina atq; bifaria. Vna intrinseca, quæ existit in materia metallica, liga, & forma impressa. Et ista uaria-

E 2 ta

IOANNES A QVILA

ta uariatur, & omnis alia uocat moneta. Et idcirco uera solutio debet, si ualet, fieri in antiqua moneta, aut aliàs in eius æstimatione iusta, nempe uidetur tacite actum inter contrahentes, ut debitum seu mutuuum debeat functionem, seu solutionem recipere in eodem genere & eadem qualitate monetae, per tex. Bar. Fran. de curt. & doct. in l. cum quid, & l. ff. si cer. pe. per l. 1. ff. de contrahen. empt. l. 1. & si. C. de uet. numis. po. li. xi. c. quanto, in uers. moneta patris tui (& ubiq; doct.) de iureiur. Altera est bonitas seu ualiditas pecuniæ intrinseca, utpote ualor. Nam bonitate intrinseca manente, uariatur saepe ualor secundum communem cursum seu usum monetae. Nam aureus numus, qui appellatur florenus, qui ante aliquot annos ualuit 30 solidos in cruciferis, hodie ualuet duntaxat 28 solidos obulorū in ternarijs Ducatus Wirtembergensis, atq; Marchiæ Badensis. Et ista uariatio monetae nõ aduertitur seu inspicitur, nisi à tempore moræ, per tex. Bar. & doct. in l. paulus, ff. de solu. & in d. l. cum quid, per l. uinum, ff. si cer. pe. c. olim, & c. cū Canonicis de censu, & Cle. ff. & ibi Glo. Card. Panor. & doct. de decimis, Pe. & Cy. in l. in minorum, C. in quib. ca. in integ. resti. non est necess.

PRima conclusio assertiua est. Quòd si quando debitor nullam fraudem habuit conscientiam, uel culpam reprobationis, uel mutationis monetae, utpote augmentationis, uel diminutionis factæ à Principe uel communitate, tunc sufficit reddere pecuniam in eodem genere, pondere, & ualore, & si diminuta sit quo ad cursum illius terræ. Etenim quia pecunia ex contractu debetur, semper tacite actum intelligitur, ut in eadem bonitate intrinseca, aut eius æstimatione pecunia detur, quæ erat tempore obligationis contractæ in communi cursu & solutione, per tex. Bart. & doct. in d. l. paulus. Aliàs decipit creditore, ff. de solu. & in d. l. cū qd, & l. perinde, ff. ff.

ff. si. cer. pe. per tex. Host. Io. an. Bohic. & doct. in c. quanto, de iure iur. in c. olim causam, & c. pe. de cens. Ro. consil. 123. Astenf. li. iij. de sol. ar. 5. q. Sed quid si mercator, per tex. in l. fundum cornelianum, ff. de noua. cum si.

ALtera conclusio assertiua est. Quod & si Bar. & doct. in d. l. paulus, & in d. l. cum quid, ibi Bal. & in add. Spe. de solu. §. nunc aliqua ad si. per tex. & Bar. in l. cum certam auri, ff. de aur. & arg. uelint quod quando extrinseca ualiditas pecunie uariatur, quod solutionis tempus inspiciatur, tamen uidetur uerius, quod etiam quo ad extrinsecam pecunie ualiditatem attendi debeatur tempus cuiuscumque contractus, ut debitor ad extrinsecam ligatus aestimationem, quæ currebat tempore non solutionis, sed contractus secundum Azo. in Brocard, qui dicitur fons iuris, ut utar uerbis Bal. in l. contractus, C. de fide instr. Old. in consil. 31. ad si. & 249. Io. an. & doc. in d. c. quanto, Imol. Buth. & Panor. in c. olim causam de cens. Imol. Card. Ancha. ubi refert plures doct. ita consuluisset in Cle. si. in uer. consuetam & currentem pecuniam seu monetam de deci.

COROLLARIUM PRIMVM.

Quod si quando numisma est reprobatum, eo quod in ualore erat nimis diminutum, tunc debitoris est periculum, quia tenetur soluere in ualore quo erat tempore mutui, seu alterius obligationis contractæ, per tex. Glo. Bar. Fran. curt. & doct. in d. l. cum quid. Host. Bohic. & doct. in d. c. quanto. Ro. consil. 123. Spe. de solu. §. 1. ad si. per c. olim, & c. pe. de cens. Genz. in Cle. si. de deci.

COROLLARIUM SECVNDVM.

E 3

Simo

SI moneta erat mutata seu uariata per auariciam Principis, & debitor fuit in culpa, uel conscientia illius fraudis, uel fuit in mora solutionis, tunc iterum damnum deteriorationis est debitoris, qui iuxta antiquam monetam, uel eius estimationem debet facere solutionem, per tex. & doct. in l. quid mihi, & l. periculum, ff. si cer. pe. Cy. & doct. d. l. in minorum, C. in quib. ca. in integ. rest. Host. & Bohic. in d. c. quanto, per c. olim, & c. cum Canonicis de censu. Astenf. l. iij. de solu. arti. s. q. Sed quid si, Et mora moroso debet esse nocua, l. quod te ff. si. cer. pe. l. si ex legati causa, ff. de uer. ob. c. mora de reg. iur. li. 6. Ideo tenetur ad interesse damni & lucri, l. iij. ad fi. ff. de eo qd cer. Io. Bart. in l. i. C. de sen. qua pro eo qd interest.

COROLLARIUM TERTIVM.

ELicitur, quod emphiteuta uel colonus, qui conduxit emphiteusim pro quolibet anno ad soluendum florenos centum, tenetur soluere de moneta antiqua, uel eius estimatione currente contractus tempore, non obstante numismatis facta uariatione. Butrig. in q. quidam colonus, Bal. in l. acceptam, C. de usur. Curt. in d. l. cum quid. Nam pecunia usitata est in obligatione, ideo est certum quid & quantum sit debitum, arg. l. stipulationum quaedam, ff. de uer. ob. l. certi conditio. §. i. ff. si cer. pe. & l. fundum, ff. de noua. Nisi ipse emphiteuta se fuisse & esse in possessione continuata probauerit longo tempore soluendae Laicis, uel 40 annis ecclesiasticis monetæ usualis & iam currentis. Ex quo iam completum est tempus præscriptionis, Bal. Iaf. & doct. in l. si certis annis, C. de pactis. Glo. Iaf. & doct. in l. ij. C. de iur. emph. per tex. in c. quanto. & c. penul. & ibi, doct. de censu.

Theo

DE MONETARVM POTESTATE, 20
THEOREMA SECVNDVM.

Si tempore conditi testamenti erat una moneta,
& tempore mortis testatoris alia, queritur, de qua est
solutio facienda, quo ad legata & alia ex testamen-
to debita.

Reuīs ac communis theorica est, quòd pecu-
nia ex testamento debita debet solui de moneta
usuali, communiter currēti, & expendibili tem-
pore testamenti conditi. Albe, & doct. in l. cum
quid, ff. si cer. pe. Panor. & doct. in c. olim cau-
sam de cens. Oldra. consil. 31. Ro. consil. 123. per tex. in l. u-
xorem, §. testamento, ff. de lib. leg. & in d. c. olim causam.
Moderatur & limitatur procedere, in legatis particularibus
rerum & pecuniarum, in quibus aspicitur tempus testamen-
ti. Secus in uniuersalibus fideicommissis & legatis, in quibus
consideratur tempus mortis testatoris, secūdm Fran. curt.
in d. l. cum quid, per glo. ord. sing. & approbatam, in l. pe. ff.
de fund. instruct.

Corollarium. Infertur, quòd si uxori maritus legauit
100 florenos, & superuixit rātum, ut moneta uariata sit mul-
rum: iuxta antiquam monetam, seu in eius æstimatione, est
soluendum legatum, per tex. & Panor. in d. c. olim, & d. §.
testamento.

THEOREMA TERTIVM.

An ab obligatione liberetur debitor, qui soluit
monetam reprobam, quam approbavit campsor, &
eam pro bona expendit creditor.

Breuis si.

Reuissime asseritur, quòd nō, per tex. Glo. Bar. Paul. & doct. in l. eleganter, §. qui reprobos, ff. de pig. actio. ubi dicitur, quòd soluens pecuniā reprobam non liberatur, sed non cogitur debitam pecuniam soluere donec restituatur, si pecunia reprobata in se uel sua aestimatione, quando reprobata per campforem fuit approbata, & per creditorem accepta, & sic expensa pro bona. Nam tunc ipse tenetur illis, quibus eam expendit. Intelligitur procedere ubi ignorans fuit illam esse reprobam. Secus si erat sciens. Nam tunc liberatus est prius soluens, secundum Bart. & doct. in d. §. qui reprobos nūmos soluit, per l. tutor. uer. sed si sciens creditor accipiat, & l. si rem, §. omnis pecunia exoluta esse debet, aut eo nomine satisfactum esse, ff. de pig. act.

THEOREMA QVARTVM.

Papa ordinauit & constituit, quòd Abbas Bebenhusensis annue pro congrua portione assignaret centū & quadraginta aureos, uicario suo Tubingæ, uariataq; est moneta Tubingensis auctoritate Principis, quæritur de qua moneta huiusmodi congrua portio est soluenda.

Esponsua assertio est, quòd si ista ordinatio Papalis habeat uim constitutionis fauorabilis, quæ æquiparatur uoluntatibus ultimis, iuxta auream theoricam Nicol. de matarel. & Bar. in l. i. q. pe. ff. de reg. cath. Pe. & Cy. in l. i. ff. C. cōmunia de leg. Bal. in l. pe. C. de uer. sig. & in c. i. in uer. quos Romanorum de pa. constan. Alex. in l. si ita stipulatus, ff. de uer.

uer. ob. & Princeps sciuit ualorem monetæ tunc currentis, ut Turonensis, uel Hallensis, aut Pingenſis, quæ ab olim fuit communis, tunc debet ſolui antiqua moneta, uel eius æſtimatio uſualis, quæ erat tempore ordinationis ſeu conſtitutionis ſecundum Old. conſil. 249. Agitur enim de bonitate intrinſeca, per l. cum quid, Laudeñ. & doct. ff. ſi. cer. pe. Buth. & Panor. in d. c. quanto, per tex. Ancha. & doct. in c. olim, & c. pe. de cenſi. Secus forte ſi ordinatio Principis ualorem monetæ ignorantis habeat uim reſcripti odioſi, uel præcepti aut ſtatuti pœnalis. Nam tunc inſpicitur tempus ſolutionis, & ualor monetæ tunc currentis, ſecundum Spe. & Io. an. de ob. & ſol. §. nunc aliqua, ad ſi. Bal. in l. illud ad ſi. C. de ſa. ſan. eccle. & in l. ij. C. communia deleg. Bohic. in d. c. quanto, Ana. & doct. in c. ij. de delictis pue. Guil. & Imol. in Cle. ſi beneficioꝝ, in uerſ. currentem monetam de deci. Quæ intelligitur, quando ordinatio non alteratur, quum moneta uariatur, tunc iuxta monetam nouam etiam uilem uel eius æſtimationem fiet ſolutio, ad mentem Ro. conſil. 133. per l. cum certū, in uerſ. præſentis tēporis, ff. de aur. & arg. leg. arg. l. ſi. C. qui admitt. ad bo. poſſ. & l. unica, §. ſi. C. de rei ux. act. & §. ut autem, in Auten. de reb. non alie. Limitatur procedere, dummodo mens ſtatuentis poſſit ſeruari uolentis menſurare pœnam delicti quod debet fieri, Panor. in d. c. quanto, p. l. reſpiciendum, ff. de pe. & c. non afferamus, 24. q. 1.

COROLLARIVM PRIMVM.

Inſertur, quòd ubi moneta à lege uel ſtatuto eſt taxata, qd de uſuali, tunc in dubio debet intelligi, & non de hodierna currenti ſecundum Bal. in q. ſi. d. l. illud. C. de ſa. ſanct. eccle. & in l. quicunq. C. de ſer. fug. per tex. & doc. in d. c. olim cauſam, & c. cum in canonicis de cenſi.

F Corol

COROLLARIVM SECVNDVM.

INde elicitur, quòd si uariata est moneta auctoritate alicuius secularis personæ, uel cõmunitatis, nõ præiudicat per sonis ecclesiasticis, secundum Old. consil. 249. ad secundum quæsitum. Nam secularis constitutio non uariat ecclesiasticis obligationem, sed demonstrat qualiter fieri ualeat solutio, pro ut antiqua est moneta, uel eius æstimatio, per l. quidam, ff. de leg. 1. Eo quia Laicorum constitutiones & statuta personis, uel rebus ecclesiasticis non debent uel possunt esse præiudicatiua, per c. bene quidem, 96 dist. c. quæ in ecclesiis, & c. ecclesia S. Mariæ de constit. Auten. statumimus, C. de sa. sanct. eccle. cum simili.

COROLLARIVM TERTIVM.

Denicq; innuitur, quòd ubi à lege uel statuto municipalitatis pœna pro delicto est imposta, debet intelligi de moneta usuali illius loci, ubi delinquitur, & sic de pecunia nunc currenti intelligitur, secundum Glo. Alex. & ibi plene dixi in l. ff. de in ius uo. per c. pe. de cens. & dixi post Card. in Cle. ij. de deci. Bal. ubi sup. & in add. Spe. in uer. obligatio legalis ti. de ob. & sol. §. nunc aliqua ad ff. Alex. consil. 21. secundæ partis.

THEOREMA QVINTVM.

Vbi lex uel statutum facit mentionem pecuniæ, uel pœnæ pecuniariæ, quæritur quale attendi debeat at tempus in æstimatione seu impositione pœnæ uidelicet pecuniariæ, an tempus constitutionis uel solutionis pœnæ,

Respon

Respondetur & distinguitur sic: Aut statutum loquitur circa solennitatem dispositionis non adijciendo diem, ut dicēdo, donatio excedens quingentos aureos debet insinuari. Et tunc tempus conditi statuti debet considerari. Aut statutum disponit super solutione pecuniæ adijciendo forte diem solutioni, & tunc tempus quo oritur obligatio, & quo poena debet solui habet considerari. Albe. & Curci. in d.l. cum quid, ff. si cer. pe. Spe. & Io. an. de ob. & sol. §. nūc aliqua ad fi. Imo. in Cle. ij. de deci.

THEOREMA SEXTVM.

Quid si in sententia iudicū, seu in præcepto arbitrōrū cōdemnātiū in certa quantitate, quærit de qua in dubio intelligi debeat moneta uel æstimatione.

Succincta assertio est, quòd in dubio attendi debeat tempus sententiæ, seu arbitratus, uel arbitramenti, & de pecuniâ usuali, & tunc currenti, Old. consil. 13. & aliquid in consil. 168. Ancha. in c. olim de cens. & Panor. in c. quanto, de iure iur. Nam tempus datæ sententiæ seu arbitrij debet considerari arg. c. eam te. & c. constitutus de rescriptis.

COROLLARIVM PRIMVM.

Inde inferitur, quòd ubi in ciuitate uel regione currunt frequēter diuersæ pecuniæ, inde etiam sunt ibi diuersæ libræ, tunc debitoris in dubio est electio, quam uelit soluere secundum uerisimiliorem loci cōsuetudinem, quæ etiam nō nimiū deteriorē creditoris faciat conditionē, & sic intelligitur de

pecunia uiliori, secundum Bart. & doct. in l. paulus, ff. de solu. Ange. & doct. in l. si. C. de uet. numis. po. lib. xi. Glo. & doct. in l. semper in stipulationibus, ff. de reg. iur. per l. numis, & ibi Bart. & doct. ff. de leg. ij.

COROLLARIUM SECVNDVM.

INde elicitur alterum. Quòd in contractibus atq; stipulationibus appellatione florenorum intelliguntur hñ, qui uigent in regione uiliores. Aliàs tamē inspici debet rei qualitas, secundum Bar. in l. semper in stipulationibus, ff. de reg. iur. & in l. ubi autē, Alex. in l. stipulationū in prin. ff. de uer. ob. & in consil. 25. quartæ partis.

THEOREMA SEPTIMVM.

Quid in deposito uel mutuo mixto, utpote aliquis mutuauit, uel deposuit centum libras in florenis, & intra obligationis & solutionis tempora uariatur libra, an attendatur tunc tempus obligationis uel solutionis.

Reuiter respondetur, quòd & si Bart. in l. si quis stipulatus fuerit. x. in melle, ff. de solu. uelit quòd floreni sunt in obligatione, & sic tempus solutionis debeat considerari, per l. ubi autem qui sortem, ff. de uer. ob. Tamē idem Bart. in l. paulus, ff. de solu. dicit quòd mutuans uel deponens, uideatur florenos dedisse pro centum libris, quo ad æstimationem, & sic omne periculum & damnum pertineat ad debitorem, & sic debet inspici tempus solutionis quo ad æstimationem, per tex.

tex. in d. l. si quis fuerit stipulatus decem in melle, iuncta l. æstimate, ff. sol. ma. Nisi expresse egisset, quòd debitor deberet soluere centum libras, in florenis. Fran. curt. in l. cum quid, ff. si cer. pe. Ancha. & doct. in Cle. si. de deci. per l. pe. §. mancipia, ff. solu. mar.

THEOREMA OCTAVVM.

Quid si in instrumento dotis maritus confite-
tur se habuisse & recepisse à socero mille aureos seu
florenos boni auri, iusti pōderis & characteris, quæ
ritur, an soluto matrimonio absq; liberis cogatur re-
stituere mille in auro, uel an possit in moneta fieri
solutio?

Respondetur clare, quòd de scripto iure in auro
debet restituere, secundū Marti. laudē. & Fran.
de curt. in d. l. cum quid, per tex. Lucam de pen-
na & doct. in l. i. in uers. iusti ponderis sint. C.
de uet. numis. po. li. xi. tex. glo. & doc. in c. quan-
to, in uers. monetam patris tui de iureiur. Eo quia ista uerba
geminata, boni auri & iusti ponderis, multum operatur, per
l. balista, ff. ad treb. Ita ualidi doct. Petrus Besucius & Rober-
tus de Tortis consuluerunt Mediolani in consil. incipiens.
Anthonius Ottho. Ita Ancha. refert suum doctorem Bal.
consuluisse in ciuitate Axioli post Bart. in d. l. paulus, ubi di-
cit Ancha. in d. Cle. si. de deci quòd floreni sint in obligatio-
ne. Nisi aliter seruaretur de consuetudine, uel dati essent ex-
presse in dotem ad rationem librarum & nō florenorum sim-
pliciter, quia ista æstimatio esset tunc, & non maior reddenda,
per l. numis, ff. de leg. iij. Aliàs non posset cogi creditor

IOANNES AQUILA

pro auro accipere monetam. Bart. Bald. & Ang. in l. lecta, ff. si cer. pe. & in d. l. paulus, ff. de solu.

THEOREMA NONVM.

Vtrum moneta aurea solui ualeat pro argentea, & econtra. Atq; aurea pro altera aurea, & argentea pro altera argentea, etiam inuito creditore.

Solutio potest esse, quod ex generali consuetudine una moneta expendatur pro altera, ut aureus Vuirtenbergensis pro Badensi. Ita etiam solidus obulorum Badensis pro Vuirtenbergensi. Et huiusmodi solidus argenteus pro sex denarijs, & sic potest quis de consuetudine unam monetam auream pro altera aurea, & unam argenteam pro alia argentea soluere, secundum Fran. curt. in l. ij. & d. l. cum quid, ff. si cer. pe. Ex quo illae monetae inuicem recipiunt functionem in suo genere per l. i. §. si. & l. ticia, ff. de aur. & arg. leg. Nisi aliter esset expresse actum, uel nisi ipse creditor passurus esset damnum, quia aliorum profecturus, ubi illae monetae non reciperent functionem in suo genere. Bart. in d. l. paulus, & in l. libera, C. de sen. & interlo. Bal. & Curt. in d. l. ij. per glo. l. si quis argentum, C. de donationibus.

COROLLARIUM PRIMVM.

Infertur, quod & si aliud pro alio inuito creditori regulariter non possit solui, per tex. Glo. uer. non potest. Bar. laso. & doct. in l. ij. §. mutui, ff. si cer. pe. Fallit tamen in auro uel argenteo debite p tributo, ubi potest solui pecunia aere non cominata in numero, Albe. laso. & doc. in d. §. mutui. Ro. in l. cum

l. cum quid, ff. si cer. pe. per l. 1. & ibi doct. C. de argenti pre-
 cioli. x. Vbi ple. p. doct. & in d. §. mutui ad saturitatē uideat.

COROLLARIVM SECVNDVM.

ELicitur, quòd ubi una moneta recipit functionem, id est
 similem affectionem & utilitatem in genere suo pro alte-
 ra, potest una solui pro alia, siue aurea pro argentea, siue econ-
 tra. Nisi aliter expresse esset actum, uel quòd manifeste esset
 passurus damnum, secundum Fran. curt. in l. cum quid, ff. si
 cer. pe. & ad mentem Iaso, in d. §. mutui, & in l. numis, ff. de in-
 litem iur.

COROLLARIVM TERTIVM.

INnuitur, quòd si alicui mutuetur moneta reprobata, qui
 eam sua industria expendit pro bona, non committit fal-
 sum proprie, neq; cogi ualet iure mutuanti bonam restituere,
 secundum Fran. curt. (post Bal. in quodam consil.) in d. l. cū
 quid, ff. si cer. pe. Eo, quia istæ monetæ non recipiunt inuicē
 functionem in suo genere. Neq; est commissa fraus in metal-
 lo, pōdere, caractere, seu auctoritate, causa auariciæ ad men-
 tem Bal. & Cur. ubi sup. Bohic. & doct. in c. quanto, de iure
 iur. per l. lege cornelia, ff. de fal. Nempe ubi pœna à iure uel
 statuto non est expresse imposita, tunc illa est arbitraria per
 l. 1. §. 1. ff. de effrac. & expila. & l. 1. ff. de iur. delib. & c. de cau-
 de offi. deleg. Igitur expendens scienter pecuniam à Prin-
 cipe reprobata pro bona, non tenetur falsi, pœna uerunta-
 men extraordinaria.

THEOREMA DECIMVM
& ultimum.

Quid

Quid si duæ monetæ currunt in aliqua ciuitate
uel regione, quæritur de qua ualeat debitor credito
ri soluere.

Responsio dilutio est ista, quòd ubi æque in u-
su sunt duæ monetæ, est debitoris electio, de
qua uelit, & sic forte de minori soluere. Aliàs
deberet soluere de usitatore, secundū Panor.
post Gotfrid. & Host. in c. ij. de maledi. Bar.
Alex. & doct. in l. quotiens in prin. C. de suscept. li. x. Fa. no.
glo. & doct. in l. ff. de in ius uo. §. ff. insti. de pœna teme. Ma-
tig. in l. quicunq; C. de seruis fug. in Rubr. C. de uet. numis.
po. li. xi. & in §. Si quis quinq; solidos de pa. tenen. Glo. ff. &
Panor. in d. c. ij. de maledi. per tex. in l. numis. ff. de leg. iij. &
tex. in c. ex parte de censi. cum concor.

COROLLARIUM PRIMVM.

Inferitur, quòd debitoris est electio, ubi duæ æqualiter cur-
runt monetæ, de qua uelit soluere, secundum Glo. Goff
Panor. & doct. in d. c. ij. de maledic. tex. & doct. in d. l. numis
& facit, l. numis. ff. de in litem iur. Maxime ubi esset de cõsue-
tudine, quæ cõfirmata esset moribus gentis Ciuitatis, uel Pro-
uinciae, ita ut nulla cuiusquam debet uiolari libidine. Turpis
enim pars omnis uniuerso suo non congruens, c. quæ contra
mores, s. dist. & c. tuas de spons. duo. Ita q; q; quis rebus pre-
tereuntibus, si uti uult, ut metas consuetudinis horum inter
quos uersatur excedat, aut uelut intemperans, aut uelut su-
perstitiosus damnari debet, inquit Augustinus in c. quisquis.
41. distinctione.

Corol-

COROLLARIVM SECVNDVM.

ELicitur, quòd & si per cōfessionem seu census solutionē coloni seu emphiteutæ, præsumatur contractum præcessisse, & sic ipsi præiudicetur in censuali iure, & regulariter in subiectione, uel protectione, per tex. Bal. & doct. in l. censuali, C. de dona. c. tributum. 24. q. ult. c. ij. de cens. & c. solite. de maior. & obedi. Ideo ubi apparet solutio census facta ab emphiteuta colono, uel eius hærede regulariter in moneta contractus currente, licet perdiderit instrumēta emphiteutis suæ, debet tamen dimitti in illo iure, secundum Bald. & doct. in l. si certis annis, C. de pactis, Ang. in l. cum satis, C. de agri. & cens. lib. xi. Fel. in c. cum Bertoldus de re iud. per tex. & Bar. ac doct. in l. uniuersas, §. per colonum, ff. de acqui. poss. & in l. litibus, in uers. longinqua & inueterata reddituum susceptio, C. de agri. & cens. lib. xi. c. ij. & ibi Ana. de iud. c. olim, & c. pe. ubi est tex. de cens.

COROLLARIVM TERTIVM.

Denique elicitur utiliter, quòd ubi accipientes & soluentes census, nihil expresserint de pecunia aliqua, tunc dubitatio subleuatur per solutiones præcedentes longo tempore factas, quia ista pecunia uidetur fuisse in obligatione, in qua diuturna solutio fuit secuta, secundum Ang. Ias. & doct. in d. l. si certis annis, C. de pact. per tex. Bar. ac doc. in l. cum de in rem uerso. ff. de usur. Et sic census præstatio diuturna, ueluti uaga & æquiuoca (inde alijs circumstantijs sit iuncta) arguit potius protectionem & recōmendationem, quàm regularem & totalem subiectionem, secundum Fred. de se. consil. 130. Factum tale est quædam domus. Cald. consil. 5. de

G Priui

IOANNES AQUILA

Privileg. Bal. consil. 75. pro ut refert, & sequitur eum Maria. in consil. 55. ut quæstorum, Panor. consil. 103. primi uolu. & in dispu. duo Clericali ordine insigniti, & Ple. in c. si. de ca. poss. & proprie. in c. ij. & si. de censi. in c. recepimus, de Privileg. Feli. in c. Rudolphus, in uers. Comitatus de rescriptis, & in c. cū Bertoldus de re iud. Ancha. Card. & doct. in Cle. Ne Romani, §. Sane de iureiur. Fa. de. 1. de censi. Tamen impositio & solutio collectarum arguit soluentes esse de illius cui soluunt iurisdictione, secundum Bal. & doct. in d. l. si certis annis, & in l. ij. C. de na. lib. & in l. data opera, C. qui accusare non possunt, per tex. in §. Si quis ex qualibet in Auten. qb. mo. na. eff. sui, coll. 7. Nos itaq; ueluti suos fideles subditos habeat recommendatos ille, cui ostenso numismate inquit, date Cæsari quæ Cæsaris sunt, & Deo quæ Dei sunt, ut ipse nos protegat, ac remuneret in hoc mundo, & super mundano ubiq; locorum in æuum, Et sic (cum opitulamine Dei omnipotentis, ad cuius laudem & studiosorum utilitatem est æditum hoc qualecunq; opusculum) huius bipartiti operis de potestate & utilitate numismatis Ioannis Aquilæ artium atq; Iurium Doctoris, & humili interpretis, felix sit finis, Amen.

Finis libelli Io. Aquilæ.

Valet autem hoc tempore aureus Hungaricus aureum Rhenensem unum cum tertia una & denarijs uiginti Nurenbergensibus, computando Rhenensem pro libris nouē monetæ.

Nunc uideamus quomodo aurei Hungarici & Rhenenses cum ueteri concordent auro, quod & ipsum ferè continet in bonitate scrupula uiginti tria. Verum antequam id fiat, exactius auri rationem intelligere est necesse. Igitur quemadmodum antiqui libram in duodecim diuiserunt uncias, unciam autem in drachmas octo, drachmam in scrupulos tres, scrupulum in obolos duos. Obolum uero in siliquas tres, ita & nos ex modernorum facimus usu, ac drachmam quoq; ita diuidimus, ut habeat scrupulos tres, moderni uocant Say. Scrupulus autem ut contineat charatos septuaginta duos.

Hungarici igitur auri libra Romana una, continet uncias duodecim, drachmas uero nonaginta sex. Valet igitur Rhenenses aureos tredecim cum dimidio.

Mina uero seu pondo, habet drachmas centum, & sic unciam dimidiam plus quàm libra, & ualet aureos Rhenenses centum triginta nouem, denarios sedecim.

Vncia auri Hungarici, aureos Rhenenses ualet undecim denarios triginta tres.

At uncia dimidia eiusdem auri, Rhenenses quinque cū dimidio, denarios sedecim.

Drachma quæ est pars octaua uncia, & aureus Hungaricus, ualet aureum Rhenensem unum, libras tres cū dimidia, denarium unum.

Scrupulus ualet libras quatuor, denarios quinque.

Granum autem auri Hungarici, ualet denarios Nurenbergensium, quinque.

Sanè ne hoc prætereundum quod charatus in auro dupliciter consideratur, hoc est, tam in iudicatura quàm in pondere, nempe ut aurum purum contineat charatos uiginti quatuor, uel circiter, insuper, ut per Charatos etiam ponderetur,

VET. NUMORVM AESTIMATIO

Ita tamē ut quicquid de puritate decedat, subtrahatur à ualore. Nunc uero aureorum antiquorum pondus considerabimus, & primo Græcorum, ex quibus plures appendi, utpote Philippi, Alexandri, Prusiæ, Mithridatis, Demetrii, & aliorū, qui omnes ferè ex auro constabant Hungarico, hoc est, uiginti trium charatorum, continebant autem in pondere ferè omnes pondus aureorum Hungaricorum duorum, hoc est, drachmarum duarum Nurenbergeñ. & præterea scrupulum unum. Valeat igitur unus Rhenenses tres, libras duas, denarios quinq;. Cæterum triplices Alexandri Magni aureos reperi, ex primis ponderabat unus aureos Hungaricos tres, alius Hungaricos duos cū scrupulo uno & dimidio, tertius uix dimidij Hungarici æquiparabat pondus. Præterea inter aureos Romanorum, non paruam deprehendi differentiam, nam et bonitate & pondere multum distabant. Etenim à Iulio Cæsare usq; ad Vespasianum auri ferè perdurabat bonitas, sed inde paulatim deficere cœpit, quamuis etiam sequentium Cæsarum aurei aliqui ex proba constant auro, ut plurimum tamen, quanto plus temporis effluerat, tanto etiam magis auri puritas ac pondus minuebatur. Reperi igitur aureos, sed paucissimos, qui ferè eiusdem ponderis erant, ut Græci, nempe drachmarum duarum cum scrupulo uno, & quod mirabar, unū talem Aurelianum Cæsarem deprehendi. At reliqui etiam, qui erant ponderosissimi, duos aureos Hungaricos & grana duodecim non excedebant, ut plurimum tamen non plusquàm grana sex continebant, inde recentiores, ueluti Diocletiani & reliquorum, nō plusquàm aureum unum Hungaricum ponderabant. Igitur si ij, qui communiter drachmas duas cū granis quinq; uel sex ponderāt, cū auro cōparentur Rhenensi, ualebit unus aureos Rhenen. tres uel circiter. Romanū itaq; aureū pro tribus aureis Rhenensibus æstimamus, licet aliquid, sed parum plus, ualeat.

Et

PRISCORVM

NUMORVM ÆSTIMATIO

PER BILIBALDVM PIRCKEYM^r
herum Patricium Nurenbergensem.

Admodum difficile est, priscam monetam tam auri quàm argenti, cum auro & argēto seu moneta huius temporis cōcordare, maximè ob auri & argenti ualorem, qui assidue uariatur, idcirco monetariorum culpa, quibus passim licentia cudendæ permittitur pecuniæ. Hi siquidem quotidie aliqd tam de auri ac argenti puritate, quàm pondere detrahunt, præcipuè belli tempore, & Principibus conuuentibus. Hinc accidit, ut semper præciū auri & argenti augeatur. Monetarij enim quū licentiā habeāt monetā adulterandi, nō multum de præcij curant augmento, quū detrimentū illud abundè adulterando supplere ualeāt. Mercatores etiam quoties monetarios ob necessitatem aliquam emendi cupidos cernunt, assidue præcium augent. Verum damnum illud in uulgi, tandem etiam dominorum recidit caput, quum redditus & uectigalia illorum semper uiliori soluantur pecunia. Sed præsens lucrum licet pusillum, magno futuro præfertur damno, non sine in genti Regnorū, Prouinciarū ac Populorum detrimento. Hinc est quòd aureus Hungaricus, secundum quem communiter & aliud regulatur aurum, in maximum ascendit præcium. Nam nostra memoria, tres aurei Hungarici, quatuor ualebant aureos Rhenenses, & aliquando etiam minus. Verum hoc auro longe præcium hoc excesserunt. Proinde ut ad æstimationem ueteris monetæ quantum possibile est pertingamus, in primis necesse est auri & argenti rationem, necnō

VET. NUMORVM AESTIMATIO

precium illorum hoc tempore considerare, ita enim quam p
pinque ad ueritatem accedere poterimus. Hoc igitur anno,
id est, M. D. XXVIII. auri puri Marcha Nurenbergensis
ponderis, hoc est, uiginti quatuor charatorum, aureos uale-
bat Rhenenses nonaginta tres. Licet in hac arte periri negēt
aurum ad uiginti quatuor charatos decoqui posse. Sufficit ta-
men ut de puro, quantum possibile est, intelligamus auro.

Aurum autem Hungaricum, ualebat Marcha, hoc est
uncia octo, aureos Rhenenses octoginta nouem & aliquid
plus. Continet autem aurum Hungaricum, uel continere de-
beret, charatos uiginti tres.

Aurum uero Rhenense, quod charatos continet decem
& octo, & sic, nisi tres partes auri puri, aureos ualebat Rhe-
nenses septuaginta & parū plus. Ex Marcha auri Rhenēsis
aurifabri nō faciūt aureos septuaginta quēadmodū deberēt,
sed septuaginta tres & aliquando plus, & quicquid excedit,
computant pro opera, ita fit etiam in aureis Hungaricis.

Argentum patrum memoria, ualuit Marcha (hoc est,
uncia octo) Rhenenses septem, deinde ad octo ascendit, ue-
rum hoc tempore ualet Rhenenses octo cum dimidio, & ali-
quando plus (Rhenenses dico aureos, nō monetam) nōnun-
quam uero aliquantulum minus. Sed hoc intelligendum de
puro, quod subinde in moneta adulteratur. Facit autē Mar-
cha cum dimidia libram unam Romanam unciarum
duodecim. Si igitur aurum purum, cum argento compare-
tur puro, conuenient ferme undecim partes argenti cū par-
te una auri. Licet antiqui communiter decem partes argenti
pro una parte auri computauerint.

Aureus igitur Hungaricus, qui admodum cum ueteri au-
ro conuenit, quantum ad puritatem pertinet, pondus habet
drachmæ unius, illius ponderis quo argentum Nurenbergæ
uenditur. Nam eodem pondere aurū & argentū ponderatur.

Valet

ualent Rhenensium tria milia, centum uiginti quinque. Decies sestertium, decies centena milia sestertium significat, & hæc summa centies maior est decem sestertijs, nam idem est decies sestertium quod mille sestertia, ualeatque Rhenenses semel & triginta milia, ducentos quinquaginta. Centies sestertium, designat centies centena milia sestertium numerum, & ualeat Rhenenses trecentum, & duodecim milia quingentos. Milies sestertium ualeat semel & trigiesies centum, & uiginti quinque milia.

Ex Talentis autem licet multa extiterint, duo tamē præcipue in usu fuere, talentum magnum Atticum, quod & Euboicum dictum est, & talentum Atticum minus. Talentum magnum Atticum seu Euboicum, continebat minas octoginta, & ualebat Talentum magnum auri Rheneñ. decem milia noningentos sexaginta quinque, uel circa. Talentum uero magnum seu Euboicum argenti, ualebat Rhenensium mille uel circiter. Talentum Atticum minus, habebat minas sexaginta, & ualebat talentum auri, Rhenenses quasi octo milia, trecentos quadraginta quatuor. Talentum uero Atticum minus argenti, ualebat Rheneñ, septingentos quinquaginta. Talentum Babylonicum habebat minas septuaginta. Talentum Aeginetum, continebat minas centum.

Cæterum ut etiam de ære dicamus, sciendum ubi legimus, Milia æris grauis, ibi milia assisū intelligere debemus. Et licet denarius urgente Hannibale pro sedecim assibus promutatus sit, in militari tamen stipendio, semper denarius pro decem assibus datus est. Valuit itaque Nurenbergeñ. denarios tres & paulo plus. Centum igitur asses decem faciebant denarios. Mille uero asses, seu mille æris, centum ualebant denarios, hoc est, minam unam, sicque ualebant aureos Rhenenses duodecim cum dimidio.

Quadrantes quatuor, ualebant assen unum. Sestans quadrante minor erat.

Vt

VET. NUMORVM AESTIMATIO

Vt igitur rursus, & quasi àlare inchoemus, denarius seu drachma argenti ualuit denarios Nurenbergensium circiter triginta tres.

Denarij centum, hoc est, mina una seu pondo ualeat aureos Rheneñ. duodecim cum dimidio, $12\frac{1}{2}$.

Mille denarij, hoc est, decem pondo, ualent Rhenensium centum uiginti quinque ferè. 125.

Sestertij quatuor, uel numi, qui ærei erant, ualebant denarium argenteum unum. Sestertius ualebat denarios Nurenbergensium quasi octo, Sestertij centum ualent aureum unum Romanum, sed qui iusti esset poderis, Rhenensium uero tres cum denarijs triginta tribus. 3.833. Mille Sestertij ualent Rhenensium triginta unum cum quarta quasi, $31\frac{1}{4}$.

Sestertium in neutro genere, ualeat Rheneñ. triginta unum cum quarta ferè. $31\frac{1}{4}$.

Sestertia decem ualent Rheneñ, trecentos duodecim cum dimidio. $312\frac{1}{2}$.

Sestertia centum ualent Rheneñ, milia tria centum uiginti quinque. 3125.

Sestertia mille, Rhenensium triginta quatuor milia, trecentum septuaginta quinque. 34375.

Decies Sestertium, id est mille Sestertia Rhenen, milia unum & triginta ducentum quinquaginta. 31250.

Centies Sestertium Rheneñ, trecetos & duodecim milia quingenti. 312500.

Milies Sestertij Rheneñ, semel & trigiesies centena, nec non uiginti quinque milia quingenti. 3125000.

Libra auri Hungarici, quod idem est cum Romano auro, ualeat Rheneñ, centum triginti tres cum dimidio. 133 $\frac{1}{2}$.

At mina seu pondo Rheneñ, centum triginta nouem, denarios sedecim, quia continet quatuor drachmas plus quam libra, 139.816.

Talen

Et hæc de auro dicta sunt, nūc uero ad argentū transeamus.

Si argenti Marcham pro aureis Rhenensibus octo cum dimidio æstimabimus, licet iam aliquāto carius uendat̄, ualebit libra Romana. Rhenēses duodecim cum quartis tribus. Verum id intelligi debet de argēto puro, hoc est, cū Marcha contineat in iudicatura uncias octo. Verum nunquam ea bonitate argentum cūsum est, sed ad summum ut de puritate Drachmæ binæ deessent, cōmuniter tamen ut haberet Marcha uncias septem cum dimidia. Si igitur Marcham unciarū septem cum dimidia æstimare uelimus, hoc est, ut semiuncia a perfecta desit puritate, ualebit Marcha Rhenenses octo & parum plus. Libra uero Romana, hoc est, Drachmæ nonaginta sex, Rhenenses quasi duodecim. Vncia uero ualebit Rhenensem unum, uncia dimidia Rhenensem dimidium. Drachma uero circiter denarios triginta tres, Scrupulus denarios Nurenbergenses undecim.

Græci denarij ponderosiores, ac magni, quos appendi, pentadrachmæ erant, ponderabant enim drachmas quinq̄, & ita ualebat unus aureum Rhenensem, dimidium & denarios Nurenbergēn. triginta tres. Erant & aliqui tetra drachmi, hoc est, drachmarum quatuor. Minores uero ponderabant drachmam unam, scrupulum unum, ualebat ergo unus denarios Nurenbergēn. quadraginta quatuor.

Inter Romanos uero denarios nō paruā reperi differētiā, nā antiquissimi quidā, maxime Consulū, ad quatuor scrupulos quemadmodū Græci adpropinquabāt. Alij uero & præcipue Cæsarum non ultra drachmam ponderabant. Tertius uero de Drachma aliquid decedebat. Et quemadmodum deficiebant in pondere, ita etiā longius ab argenti aberant puritate, imò magna pars illorū erat adulterata. Si igitur drachmam unam Nurenbergensem, pro denario uno acceperims, quemadmodum etiā pro maiori parte ponderant, & mar

VET. NUMORVM AESTIMATIO

cham pro uncijs septem cum dimidia æstimemus, ualebit de narius argenteus. Nurenbergeñ. denarios triginta tres, & hac ratione octo denarij argentei facient quasi aureum Rhenen sem unum. Undecim uero quasi aureum Hungaricum. Et hoc pacto quum nec aurum nec argentum ad plenam accedat puritatem, quasi undecim partes argenti cum una parte auri concordabunt, & si aliquid decedit, hoc monetariorum fraus ademit. Cæterum nec hoc omittendum est, auri & argenti pondus, multum secundum regiones uariari, non secus ac libram, nã quod alicubi drachma est, id alibi quatuor ponderat scrupulos, & è conuerso. Nos uero pondus illud secuti sumus, quo Nurenbergæ aurum ponderatur & argentum, Quum igitur denarius argenteus ex drachma constet, ponderis Nurenbergenstum, centum denarij, hoc est, mina una seu pondo, ualet Rhenenses duodecim cum dimidio. Mille denarij, ualebunt aureos Rhenen. centũ uiginti quinque quasi.

Sestertij quatuor, uel numi qui erant ærei, ualebant denarium unum argenteum, & sic sestertius ualebat denarios Nurenbergeñ. quasi octo.

Sestertij centum, ualebant aureum unum, sed qui iusti esset ponderis, Rhenenses uero tres, denarios triginta tres.

Mille uero Sestertij ualebant Rhenenses triginta unum & quartam quasi.

Sestertium uero maius in neutro genere, quod nõ in ære sed argento intelligi debet, minas duas argenti cum semisse continebat, hoc est, drachmas uel denarios ducentos quinquaginta. Valebat igitur Sestertium aureos Rhenenses triginta unum, quartam unam & parum plus. Sestertium & mille sestertij, unum & idem est, & ualet, ut dictum est, Rhenen, triginta unum & quartam quasi. Decem Sestertia, & decem millia sestertia numorũ, unum & idem est, & ualent Rhenen. trecentos duodecim cum dimidio. Centum Sestertia ualent

Talentum magnum auri quod & Euboicum ualet Rheneñ. decem milia noningentos sexaginta quinque. 10965.

Talentum minus auri ualet Rheneñ. octo milia trecentū quadraginta quatuor. 8344.

Pondo argenti seu mina ualet Rheneñ. duodecim cum dimidio. 12 $\frac{1}{2}$.

Talentum magnū argenti ualet Rhenenses mille. 1000.

Talentum minus argenti ualet Rhenesium septingentos quinquaginta. 750.

Talenta quinque argenti minora Rhenesium tria milia septingentos quinquaginta. 3750.

Talenta decem Rheneñ. septem milia quingentos. 7500

Talenta centum Rhenesium septuaginta quinque milia. 75000.

Talenta mille Rheneñ. septingenta quinquaginta milia. 750000.

Siclus teste Hieronymo & Iosepho, quatuor drachmas argenti ualebat, Græcis est Stater.

Finis huius libri.

Impressum Norimbergæ apud Iohan.
Petreium, Anno M. D. X L I I.

Faint, mostly illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. Some words are difficult to discern but appear to be in a historical or legal context.

Faint text, possibly a signature or a specific heading.

Faint text at the bottom of the page, possibly a date or a reference.

DE ECLIPSI

SOLIS MIRACVLOSA,
in passione Domini obseruata.

DE ANNO, MENSE, DIE, ET
hora Conceptionis, Natiuitatis, Passionis
atque Resurrectionis eiusdem.

PER LVCAM GAVRICVM.

P A R I S I I S,

Ex officina Christiani wecheli, sub Pegaso,
in vico Bellouacensi.

M. D. LIII.

4

5

